ARTE ROMÁNICA

Áreas sometidas a la obediencia romana

Áreas pertenecientes a la ortodoxia oriental

Áreas de domino islámico

Centros monásticos

Ramsay
Glastonbury
Vaucelles
Rouen
Mont St. Michel
Auxerre
Molesmes
Cîteaux
Poitiers
Cluny
Limoges
Saint-Gall
Salzburgo
Milán
Pavia
Moissac
Le Puy
León
Burgos
Carrión
Leyre
Silos
Nájera
S. Juan de la Peña
Besalú
Cuixà
Galligans
Ripoll
Poblet
Alcoçaba
Roma
Farfa
Subiaco
Tre Fontane
Montecassino

EUROPA EN EL AÑO 1000

Océano Atlántico

Mar Mediterráneo

Mar Negro

REINO DE NORUEGA
Oslo
Upsala
Birka
REINO DE SUECIA
Novgorod
MORDVINOS
REINO DE ESCOCIA
Edimburgo
IRLANDA
Dublín
REINO DE DINAMARCA
Smolensko
REINO DE KIEV
York
REINO DE INGLATERRA
GALES
Londres
Canterbury
Hastings 1066
Hamburgo
R. Elba
Danzig
Pomerania
Stettin
PRUSIANOS
DUCADO DE SAJONIA
FRISIA
R. Rin
CONDADO DE FLANDES
LOTARINGIA
Colonia
Fulda
Aquisgrán
SACRO IMPERIO ROMANO GERMANICO
FRANCONIA
DUCADO DE SUABIA
DUCADO DE BAVIERA
MARCA DEL ESTE
Praga
DUCADO DE POLONIA
R. Vistula
Cracovia
Tchernigov
Kiev
R. Dnieper
R. Dniester
DUCADO DE NORMANDIA
CONDADO DE CHAMPAGNE
Reims
París
CONDADO DE BRETAÑA
REINO DE FRANCIA
DUCADO DE BORGOÑA
Cluny
DUCADO DE GUYENA
DUCADO DE GASCUÑA
Tolosa
REINO DE BORGOÑA
Arles
MARQUESADO DE VERONA
DUCADO DE CARINTIA
Milán
LOMBARDIA
Venecia
Génova
Pisa
Florencia
ROMANA
Ancona
REINO DE HUNGRIA
Presburgo
PETCHENEGOS
CAZAROS
REINO DE CROACIA
Zara
Ragusa
RUMANOS
R. Danubio
Sofia
BULGARIA
Tirnovo
Santiago
REINO DE LEON
León
REINO DE NAVARRA
Pamplona
Simancas 939
CONDADO DE BARCELONA
Zaragoza
Barcelona
Toledo
CALIFATO DE CORDOBA
Valencia
Córdoba
Sevilla
Málaga
Granada
Cartagena
Tánger
BALEARES
CERDEÑA
CORCEGA
ESTADOS PONTIFICIOS
Roma
DUCADOS NORMANDOS
SICILIA
FATIMITAS
Adrianópolis
Bizancio
Nicomedia
Nicea
Tesalónica
IMPERIO BIZANTINO
Nicópolis
Esmirna
Efeso
CRETA
Antioquía
Homs
Damasco
CHIPRE
Nazaret
Jerusalén
CALIFATO DE BAGDAD
Edesa
Bagdad
FATIMITAS
CALIFATO DE
Alejandría
LOS
El Cairo

LOS REINOS CRISTIANOS EN 1065
(en el momento de la sucesión de Fernando I)

CLIMA DE INSEGURIDADE NA EUROPA MEDIEVAL

Mapa das Invasións normandas, maxiares e húngaras

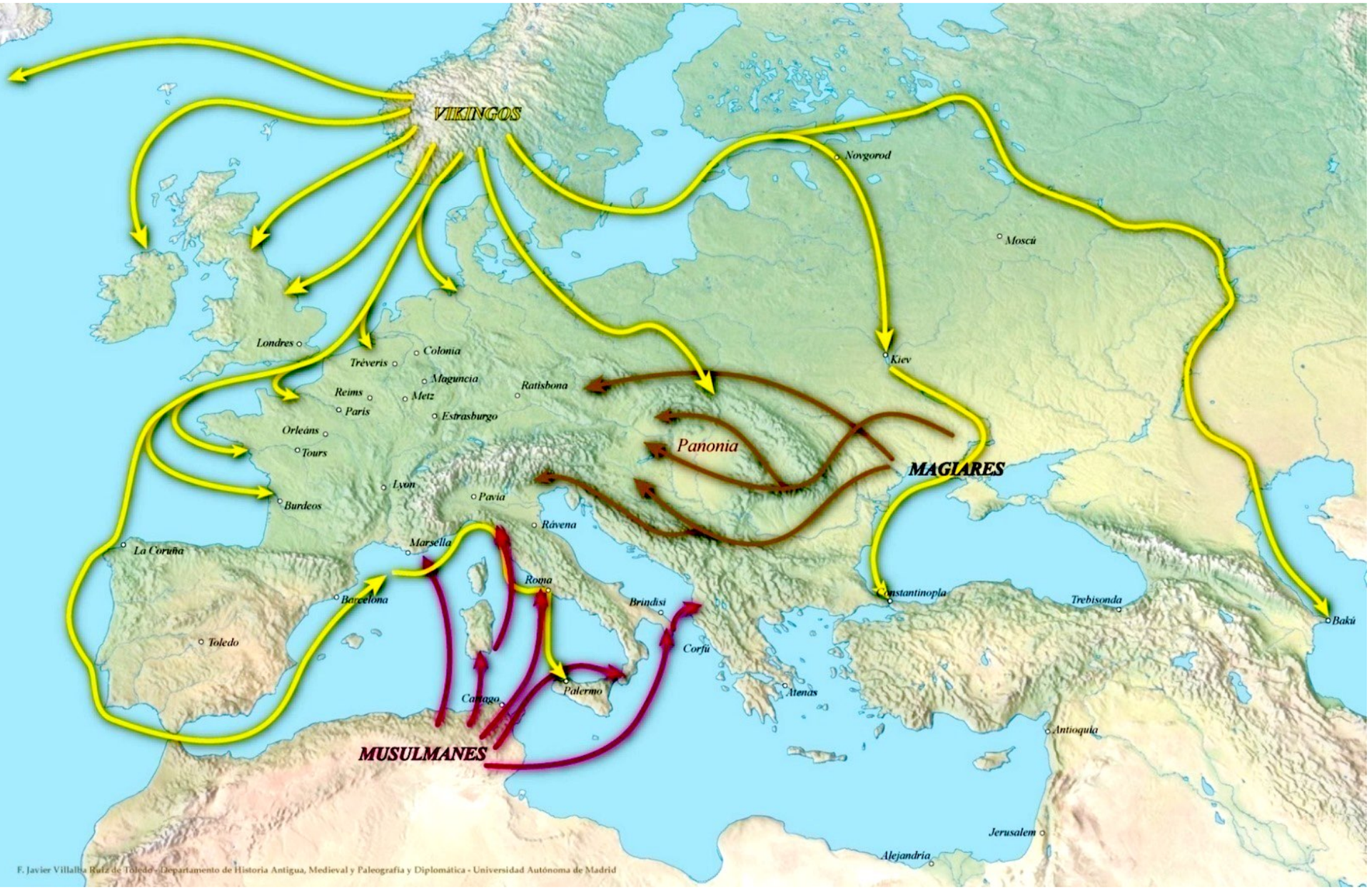

Torre defensiva de Catoira

RAMSEY
MALMESBURY
MAGDEBOURG
HILDESHEIM
FULDA
STAVELOT
LE BEC
RATISBONE
HIRSAU
AUGSBOURG
PARIS
REICHENAU
SAINT GALL
CLUNY
LIMOGES
MOISSAC
TOULOUSE
SAINT
GILLES
LA GRASSE
RIPOLL
SILOS
MONT
CASSIN

A peregrinaxe a Santiago de Compostela orixina unha densa rede de camiños que se ramifican por toda Europa.

Características da arquitectura románica

Predominio das construccións relixiosas: igrexas, catedrais e mosteiros.

Materiais: Cantería con pedra a base de sillares; cachotaría; sillarexo.

Muros moi grosos, para soster o peso das cubertas curvas.

Apenas se abren xanelas (seteiras nas ábsidas). Interiores escuros.

Predominio do macizo sobre o van

Elementos sustentantes: columnas e pilares compostos.

Columnas de fuste cilíndrico e liso que non respetan as proporcións clásicas.

Os pilares compostos adoitan ter diversas formas cruciformes ou fasciculares. Soporte robusta que nace da necesidade de soster as pesadas cubertas.

Columnas encostadas a estes pilares. Os alicerces iranse complicando coa evolución do estilo, ata dar paso ao feixe de columnas dos piares góticos.

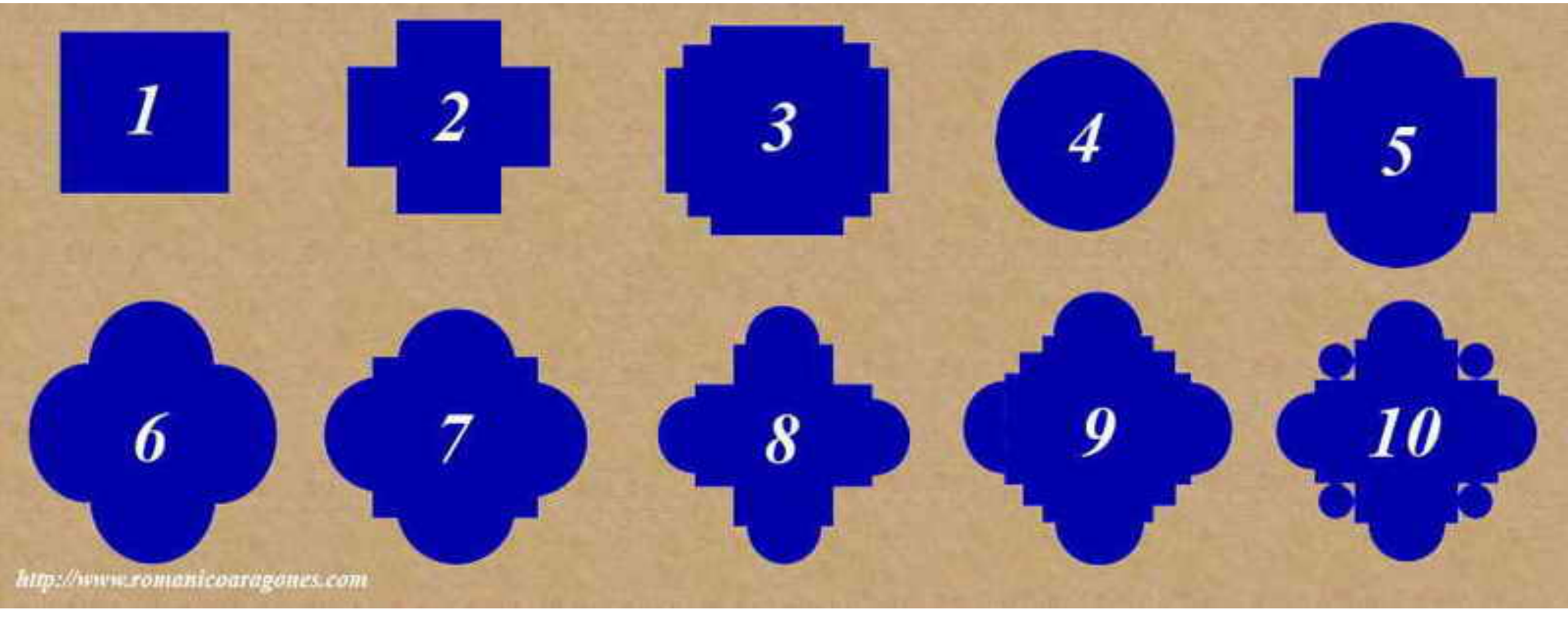

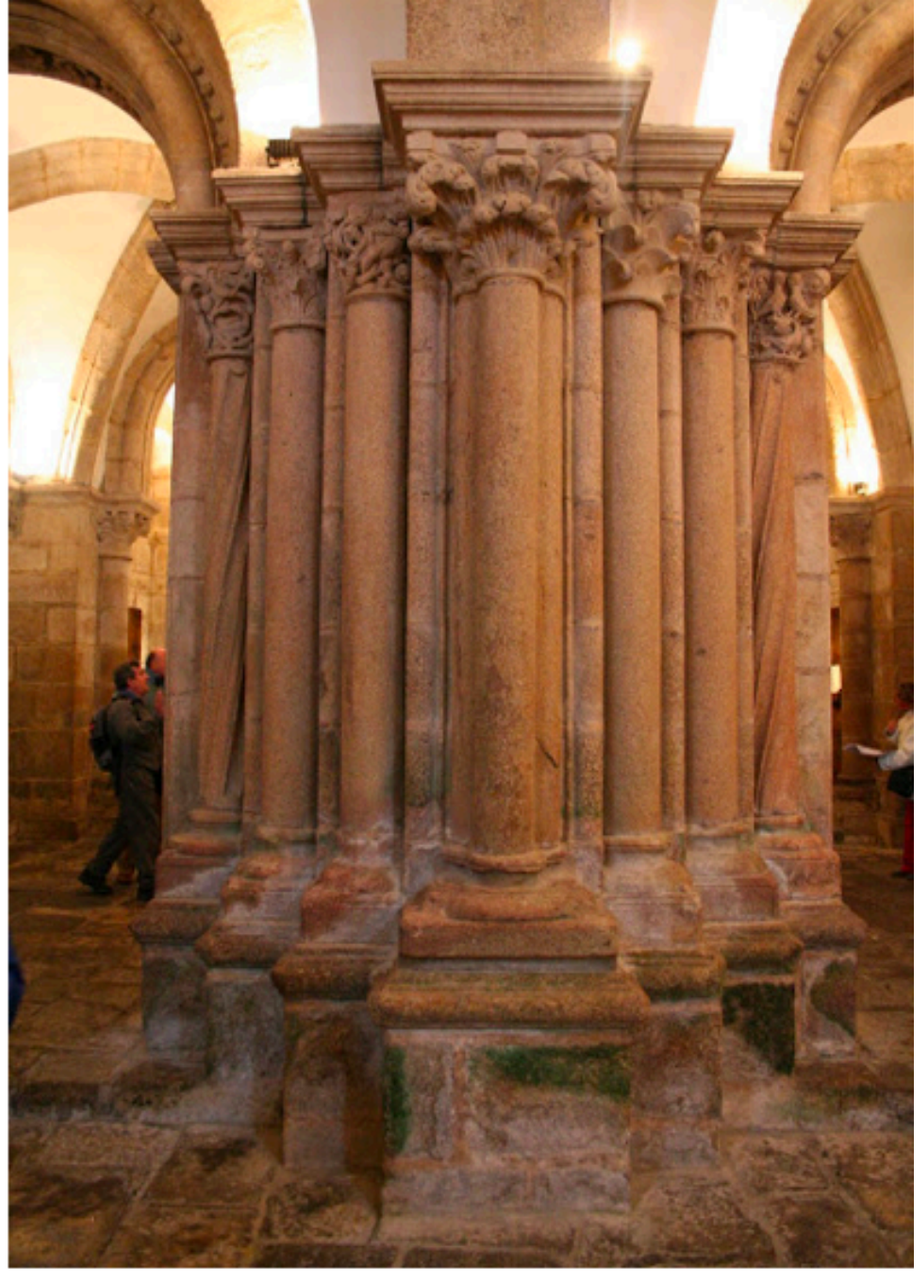

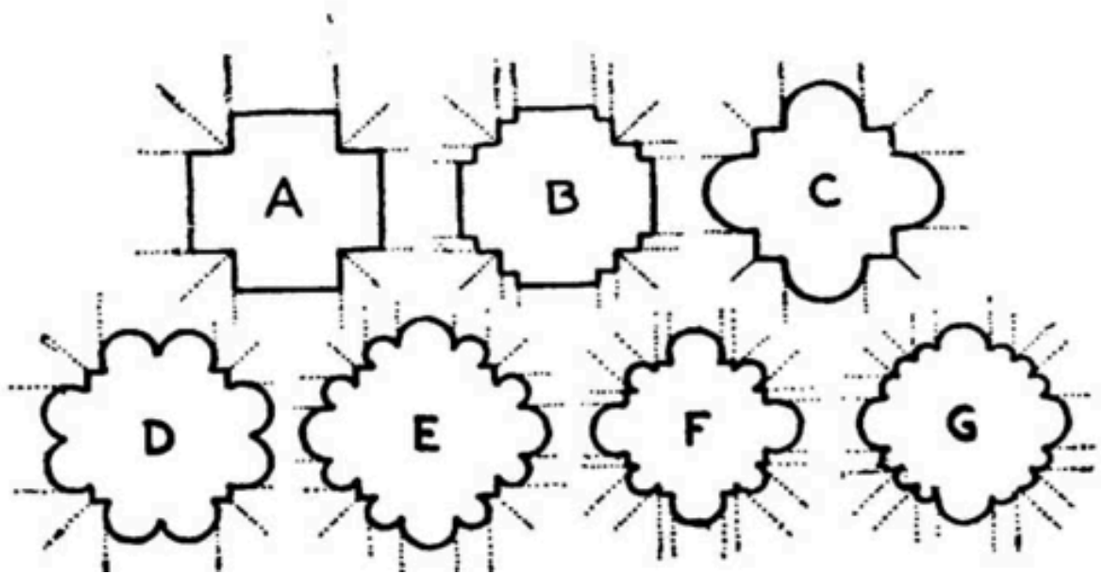
A
B
C
D
E
F
G

Variedade dos capiteis románicos

Ruptura coas ordes clásicas.

Decoracións vexetais pero tamén figuras humanas ou de animais.

Capiteis historiados cun importante sentido didáctico. “Biblia en Pedra”

San Martiño de Mondoñedo (Foz). Contraforte no exterior para soster o peso das bóvedas.

Predominio do arco de medio punto, que aparece en ocasións dobrado.

Tamén se usa o arco peraltado en ocasións.

Elementos construtivos: arco de medio punto e bóvedas de canón e arista.

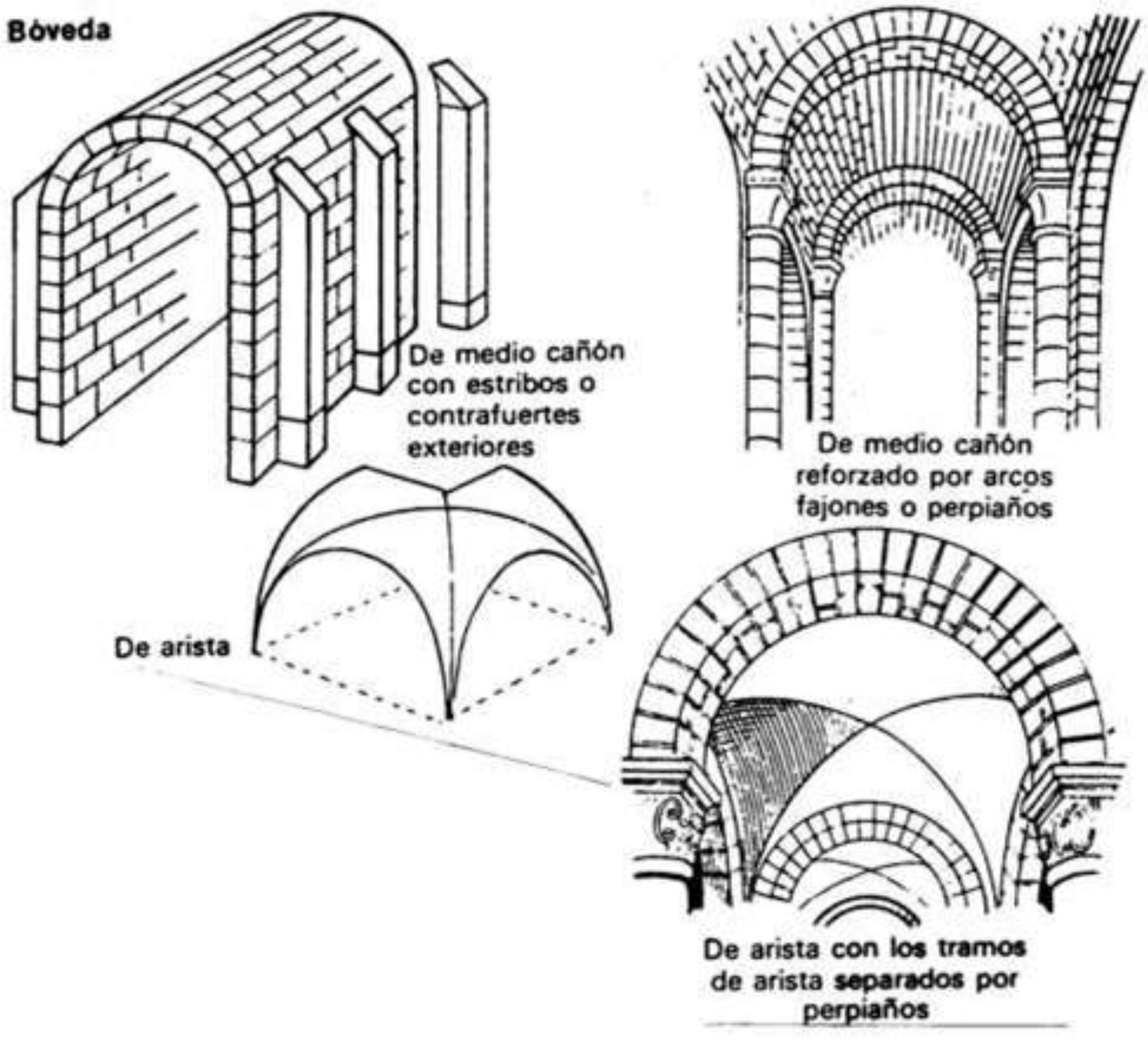

El desarrollo de las bóvedas de piedra es uno de los grandes logros del románico. Las bóvedas de cañón sobre arcos fajones, de refuerzo, se convierten en la alternativa a las cubiertas de madera húmedas e inflamables.

Bóveda de canón con arcos de faixa para a nave central

Bóvedas de aresta separadas por arcos de faixa para as naves laterais.

Basílica de Vezélay

Cúpulas sobre pechinas ou trompas para o cruceiro, apoiadas en arcos torales.

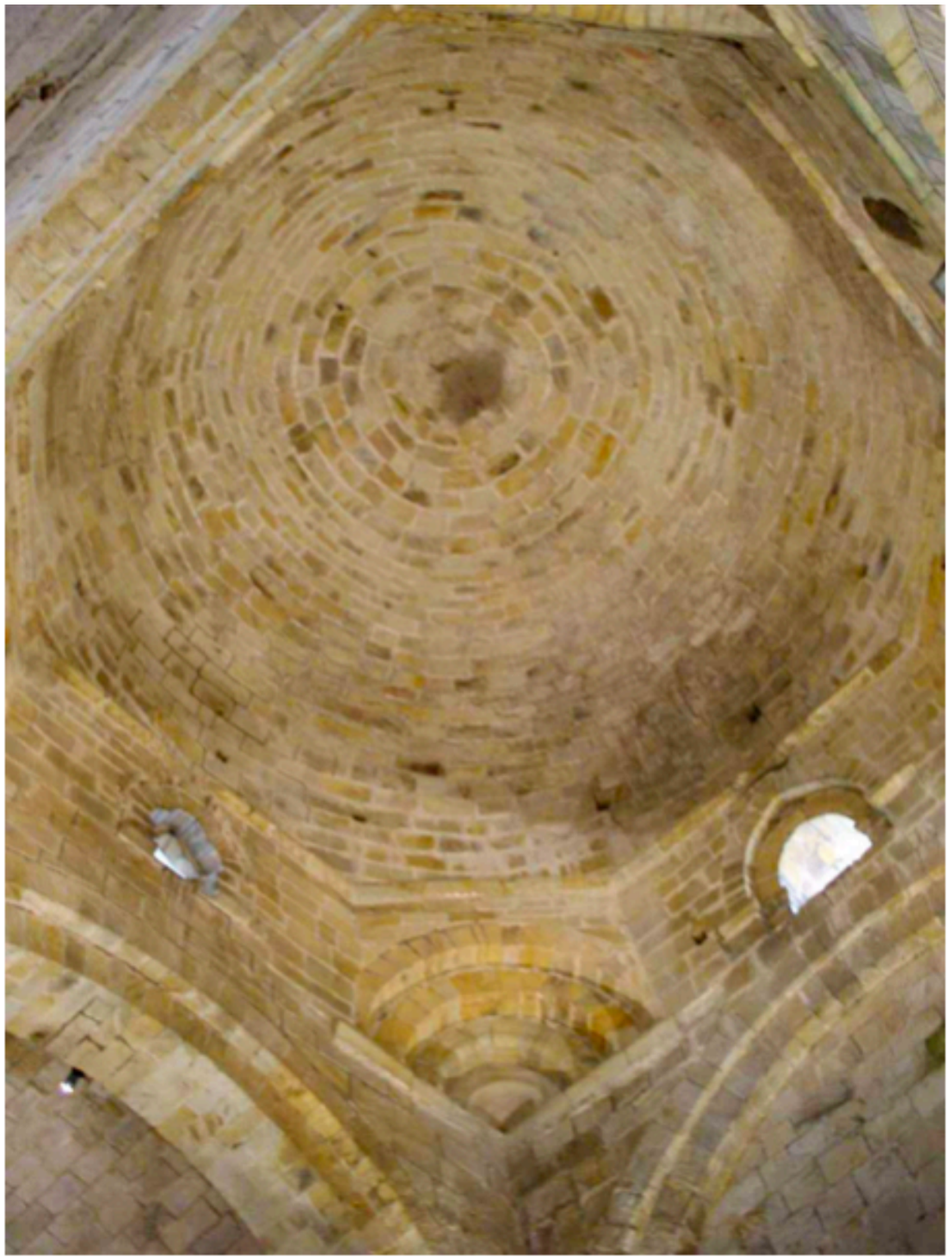

Bóvedas de cuarto de esfera nas ábsidas

Catedral de Périgueux

Bóvedas de cuarto de canón nas Tribunas

Plantas

As tipoloxías básicas son a basilical e a de cruz latina.

Tamén hai casos de plantas centralizadas, por influencia mozárabe ou bizantina.

Cruz latina

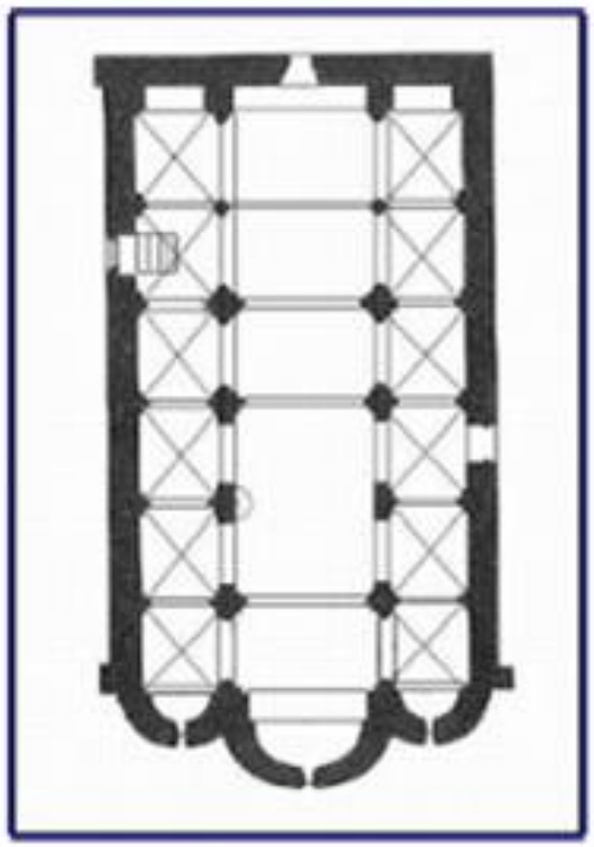

Basilical

Poligonal

Saint Sernin de Toulouse. Vista aérea

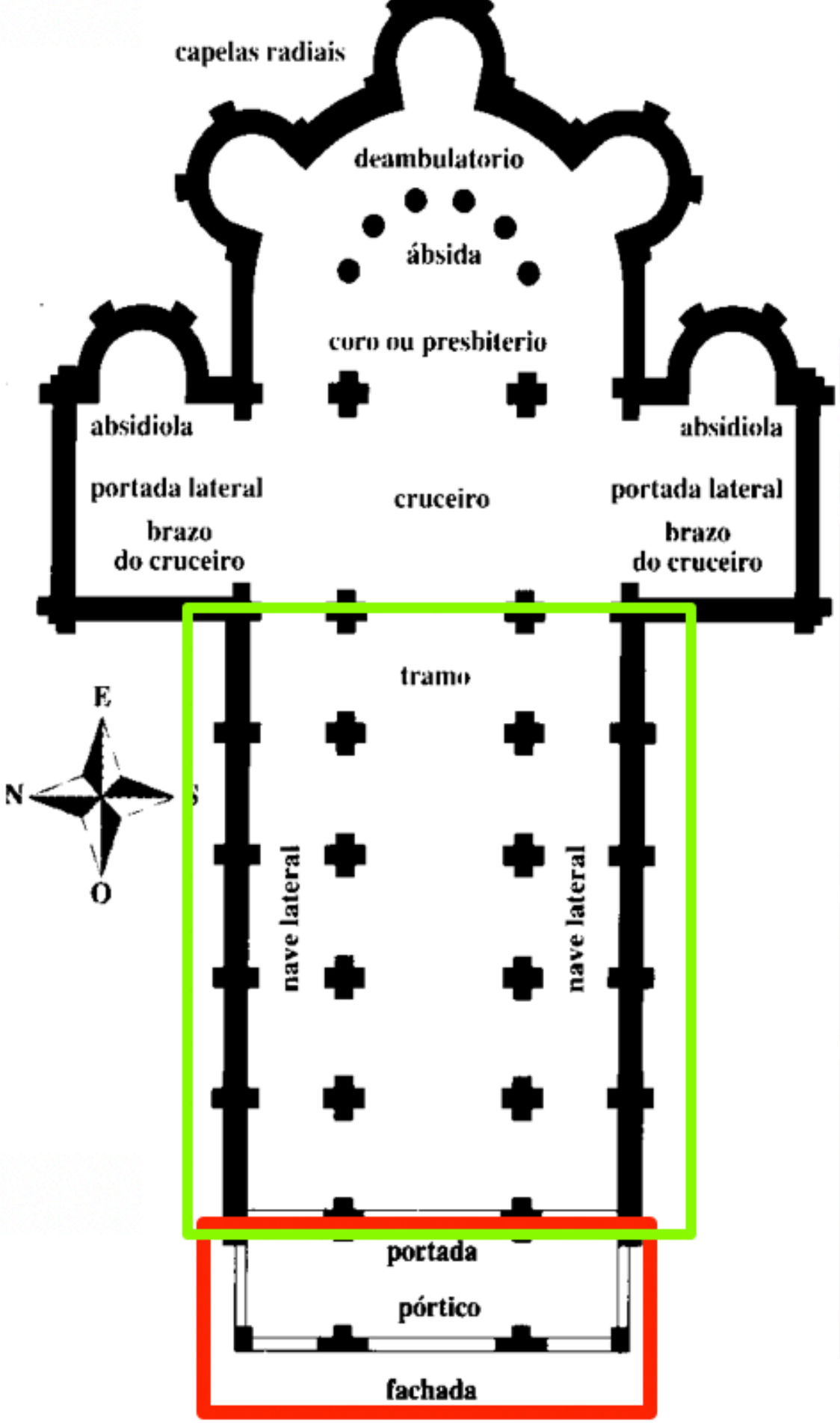
capelas radiais
deambulatorio
ábsida
coro ou presbiterio
absidiola
absidiola
portada lateral
cruceiro
portada lateral
brazo
do cruceiro
brazo
do cruceiro
tramo
E
N
S
O
nave lateral
nave lateral
portada
pórtico
fachada

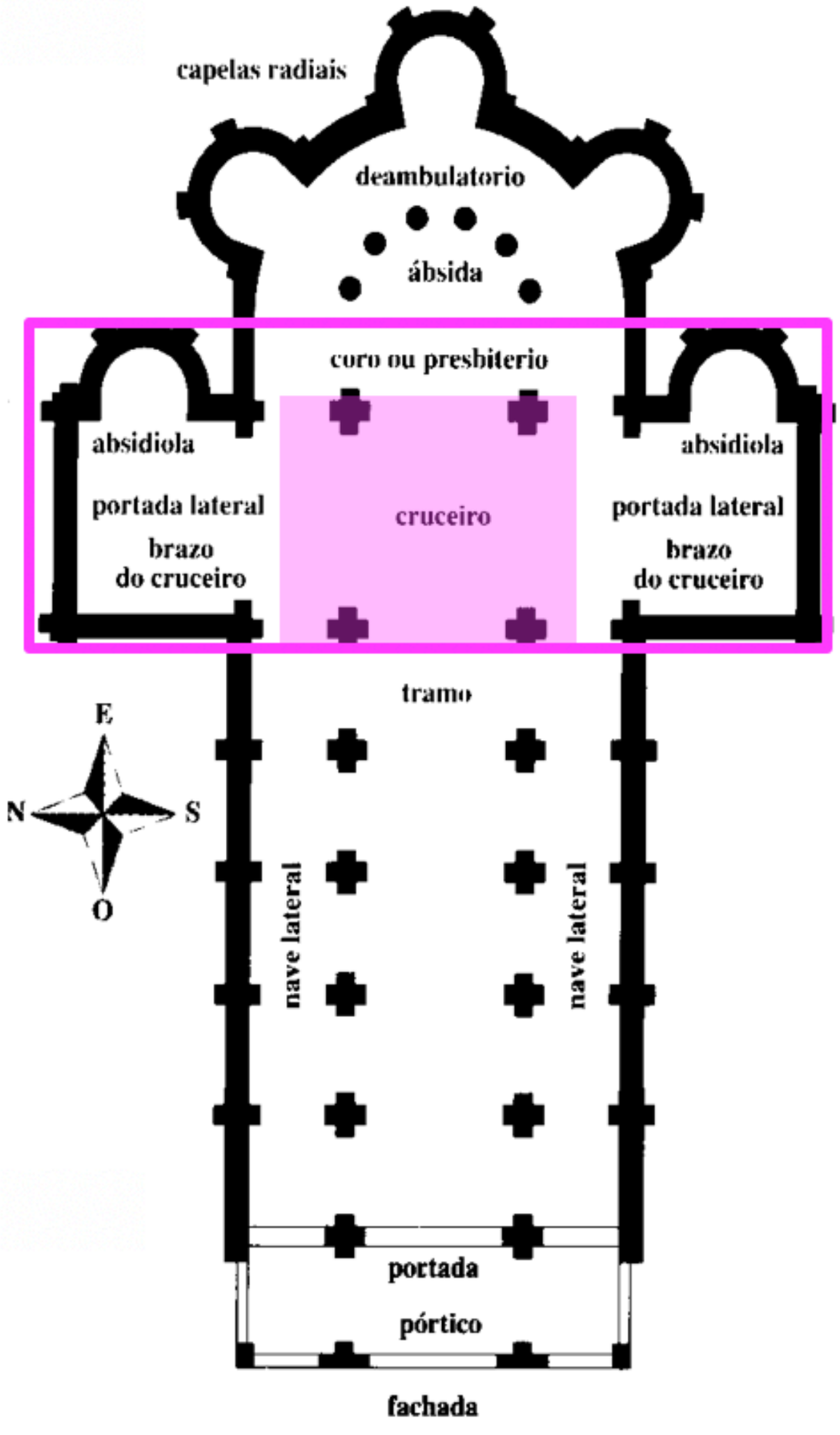
capelas radiais
deambulatorio
ábsida
coro ou presbiterio
absidiola
absidiola
portada lateral
portada lateral
cruceiro
brazo
do cruceiro
brazo
do cruceiro
tramo
E
N
S
O
nave lateral
nave lateral
portada
pórtico
fachada

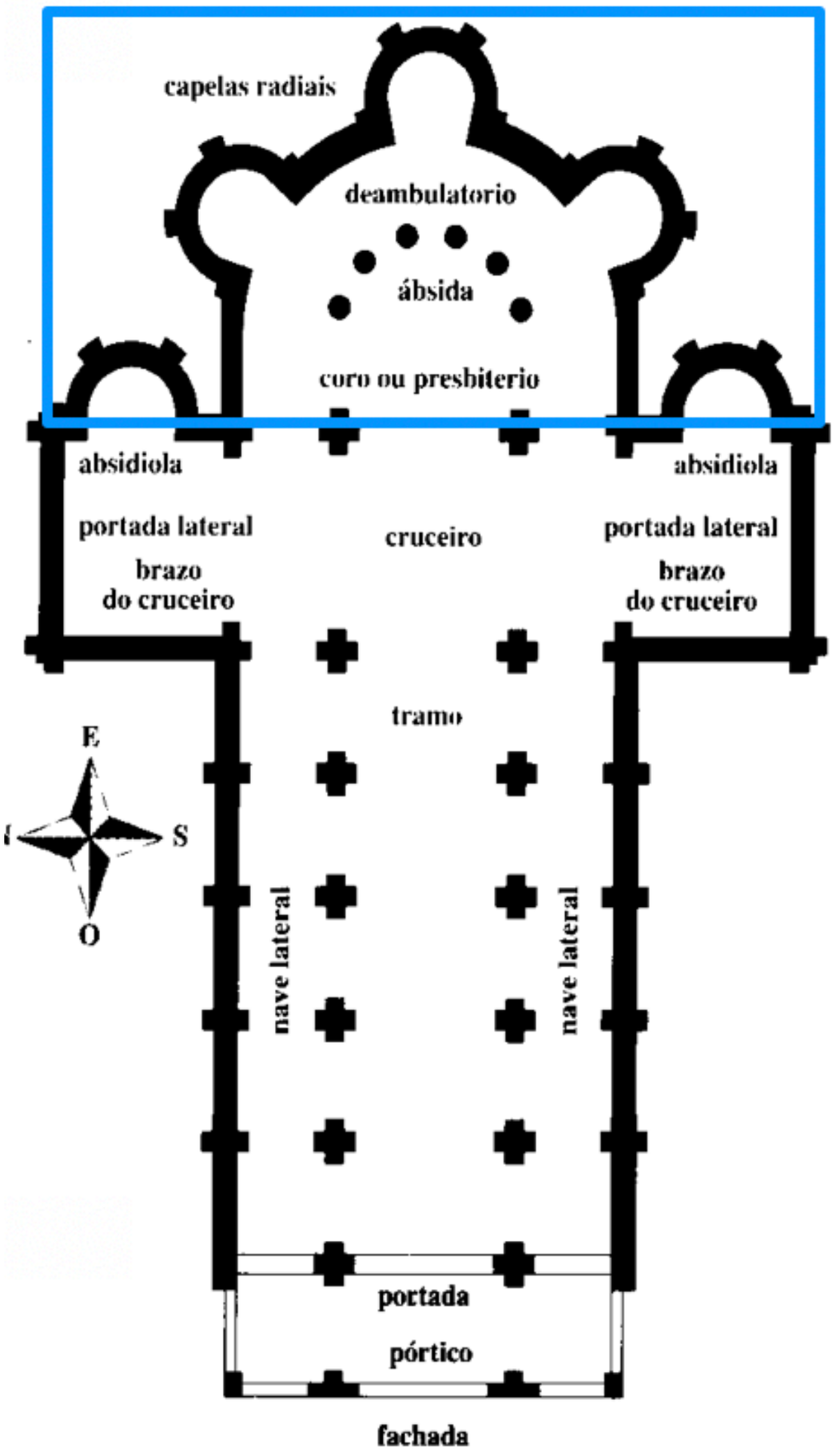
capelas radiais
deambulatorio
ábsida
coro ou presbiterio
absidiola
absidiola
portada lateral
cruceiro
portada lateral
brazo
do cruceiro
brazo
do cruceiro
tramo
E
O
S
nave lateral
nave lateral
portada
pórtico
fachada

Exterior: Presenza de xanelas pequenas e pouco numerosas

Nave central ou maior da Catedral de Santiago.
Nas grandes igrexas de peregrinación a luz tamén entraba polos pisos superiores (tribunas) situados sobre as naves laterais. Este é un efecto xa perdido na Catedral de Santiago por causa de construcións posteriores.

Horizontalidade

Volumes exteriores

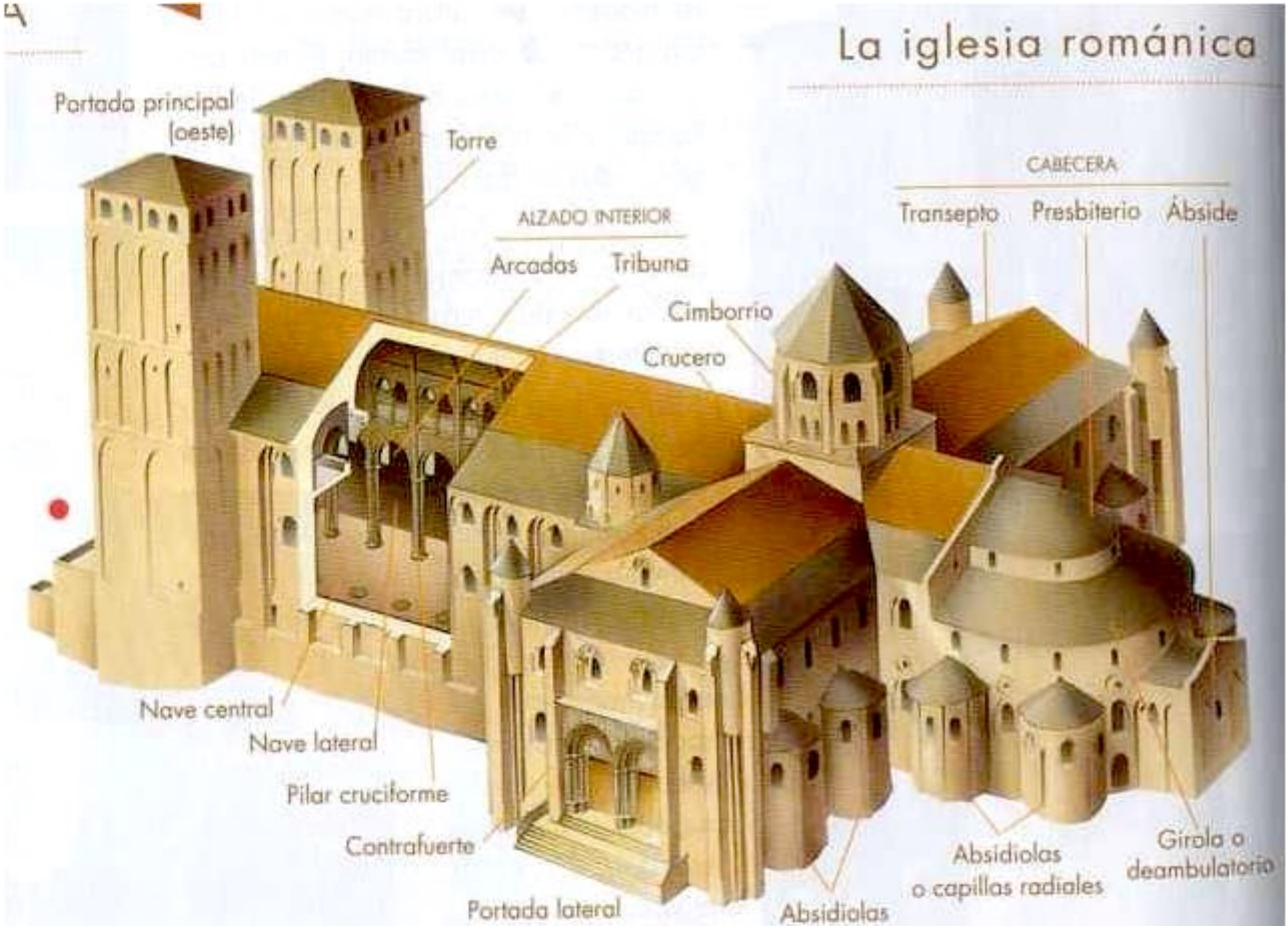

San Martín de Frómista (Palencia)

Ciborio da catedral de Zamora

Sant Climent de Taüll (Cataluña)

Catedral de Angulema (Francia)

Portadas

Lugar onde se concentra a decoración.

Arquivoltas.

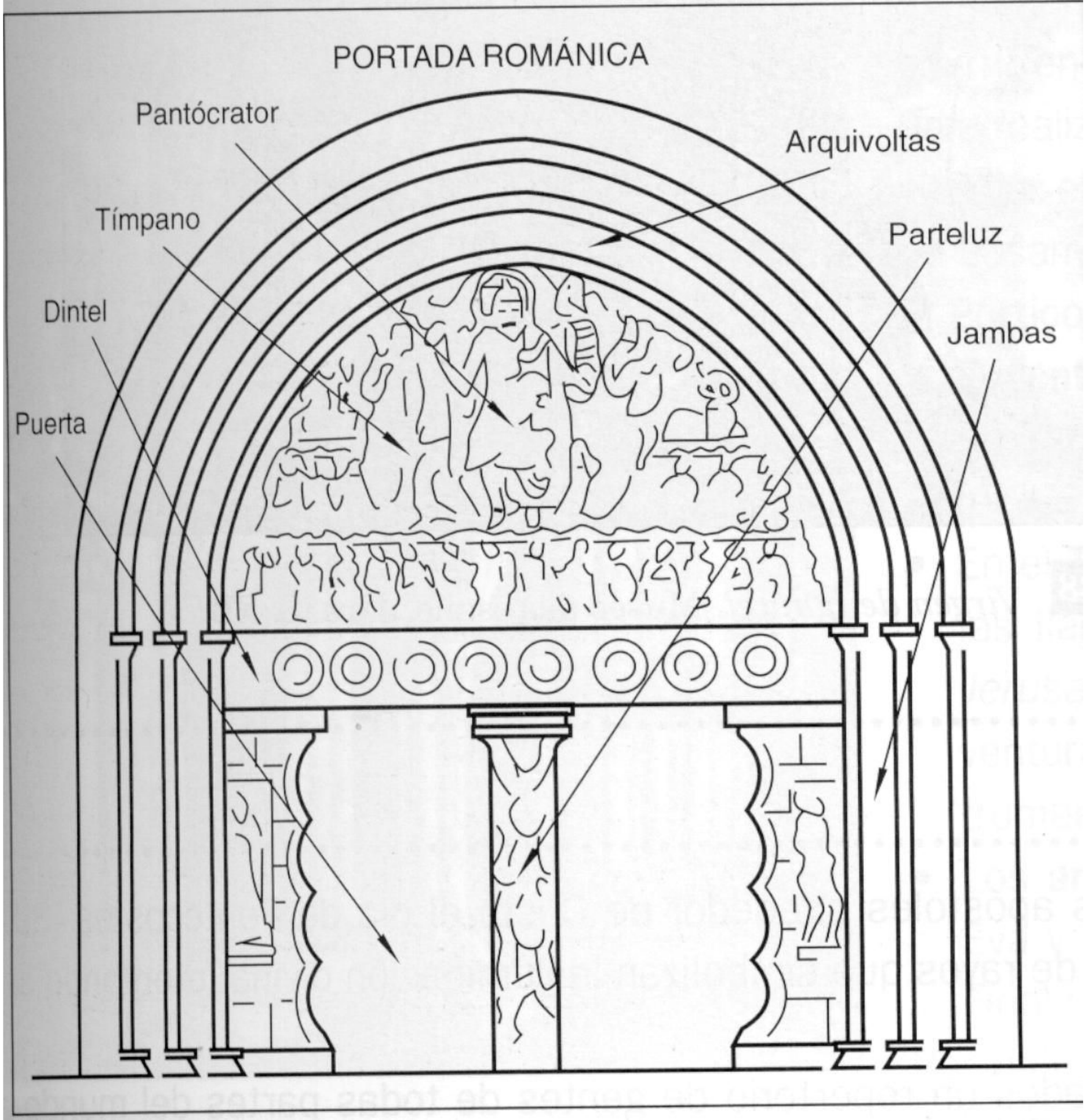
PORTADA ROMÁNICA
Pantócrator
Arquivoltas
Tímpano
Parteluz
Dintel
Jambas
Puerta

Elementos decorativos

Bandas lombardas

Arcadas cegas

Baquetóns

Taqueado xaqués

Canzorros

Cestería e canzorros

Aparición dos claustros nos mosteiros.
Patios porticados que serven de núcleo central dos mosteiros
Arquerías sobre columnas de escasa altura, normalmente pareadas.
O mosteiro estrutura as súas dependencias (sala capitular, refectorio,…) arredor dos claustros.

Santo Domingo de Silos (Burgos).
S. XII

Claustro da Abadía de Moissac (Francia)

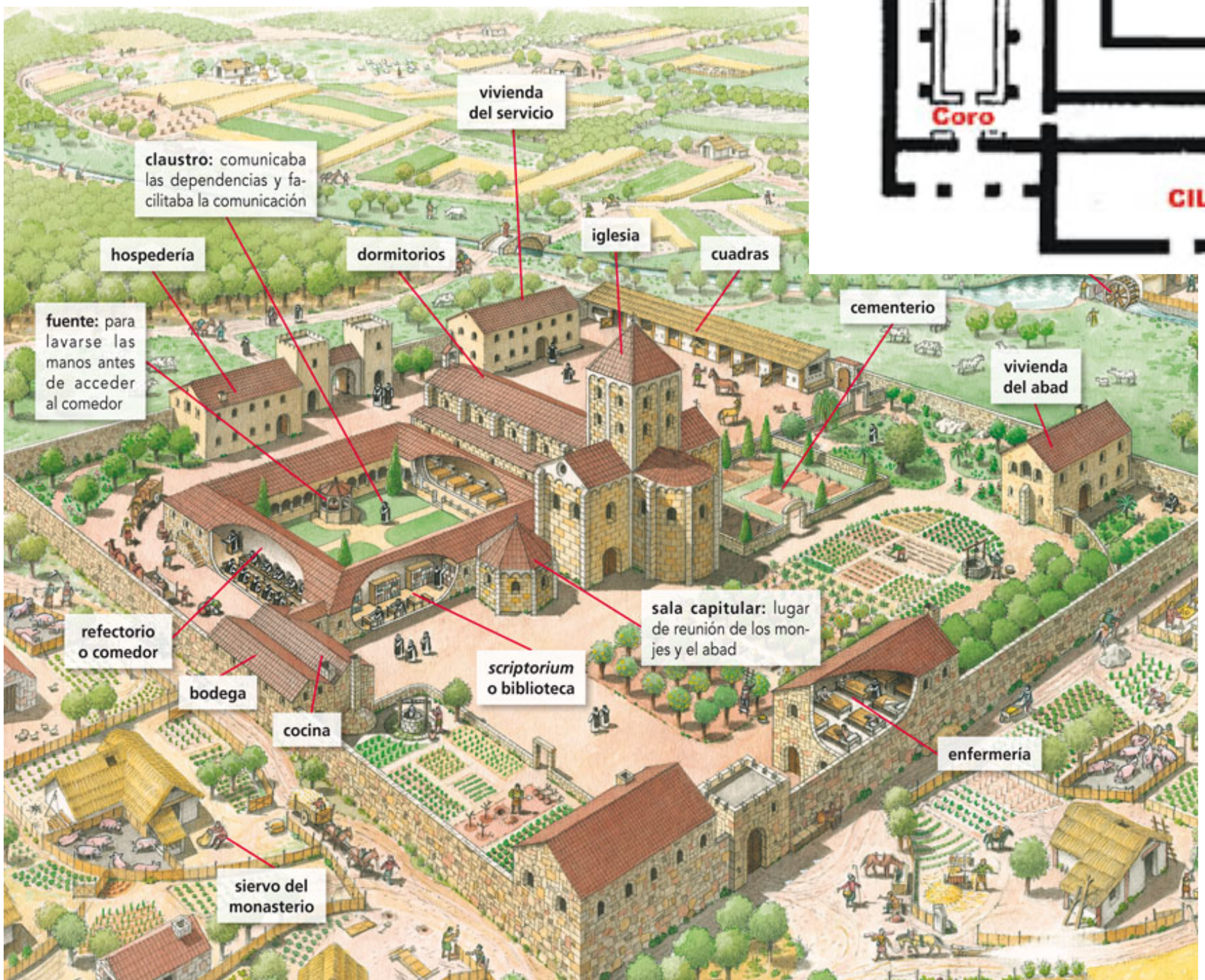
vivienda del servicio
claustro: comunicaba las dependencias y facilitaba la comunicación
hospedería
dormitorios
iglesia
cuadras
fuente: para lavarse las manos antes de acceder al comedor
cementerio
vivienda del abad
sala capitular: lugar de reunión de los monjes y el abad
refectorio o comedor
scriptorium o biblioteca
bodega
cocina
enfermería
siervo del monasterio

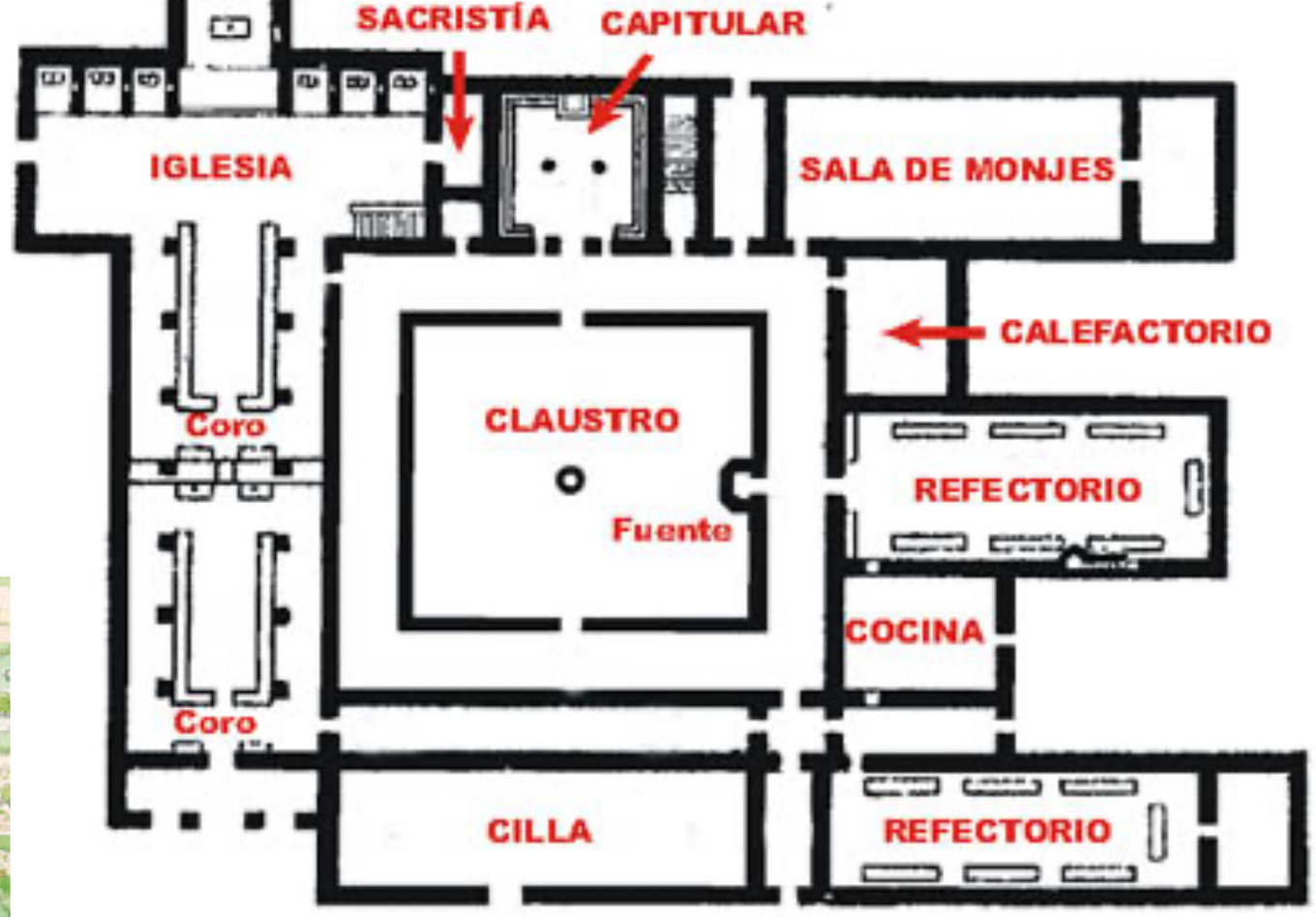
SACRISTÍA
CAPITULAR
IGLESIA
SALA DE MONJES
CALEFACTORIO
Coro
CLAUSTRO
Fuente
REFECTORIO
COCINA
Coro
CILLA
REFECTORIO

Importancia das igrexas de peregrinación

Santa María de Vezélay

Saint Sernin de Tolouse

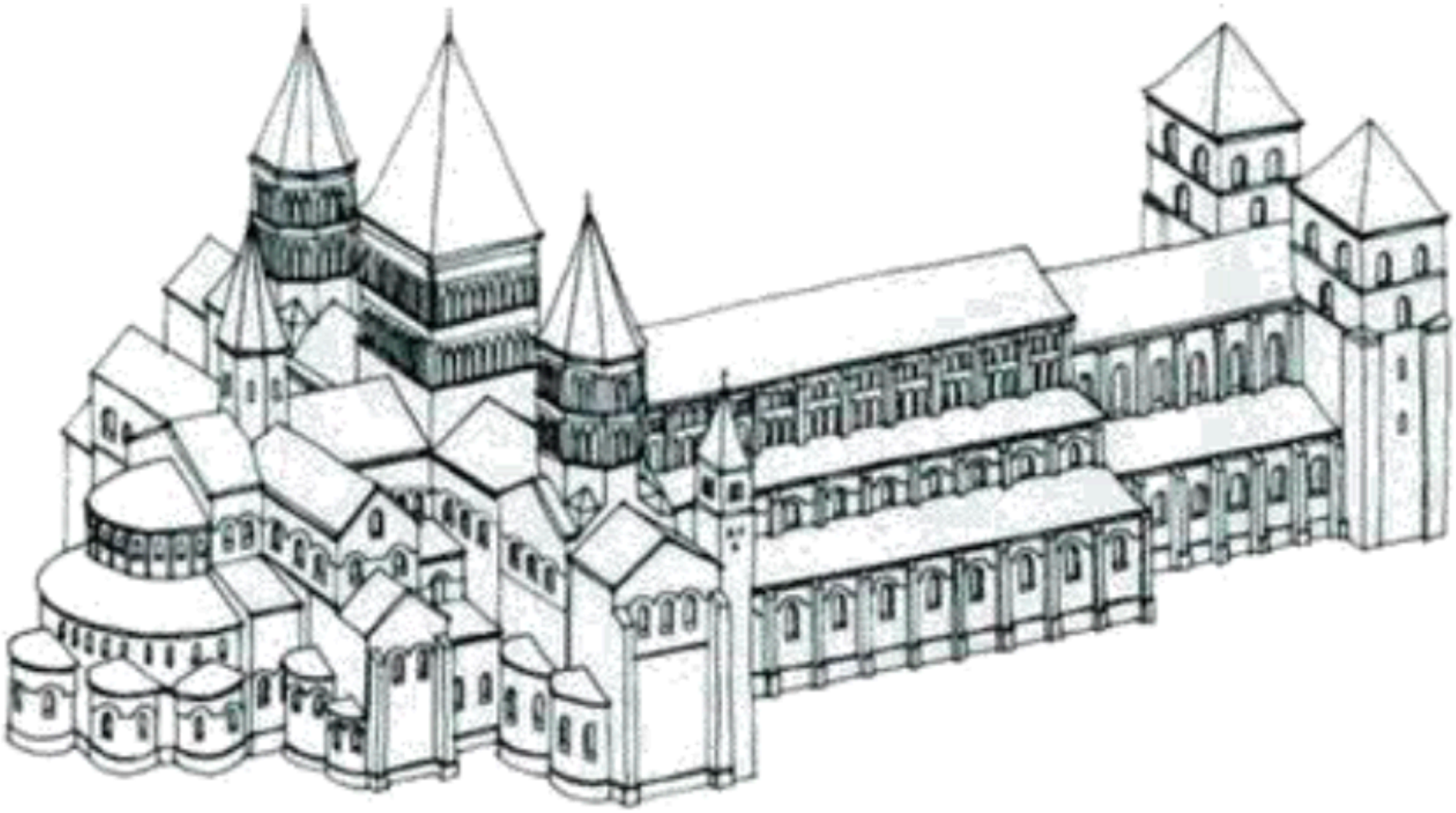

Mosteiro de Cluny
(Francia)

Románico en España

Chega tardiamente, 2ª metade do XI, desde Francia e Lombardía a través do Camiño de Santiago
Rompe a evolución da arte autóctona, se ben se manteñen as súas influencias (visigoda, asturiana, mozárabe e, incluso, islámica)
Non se pode falar dun "románico español"
Hai tres momentos cronolóxicos, con diferencias rexionais:

- Primeiro románico. 1ª metade s. XI.
  Iniciase en Cataluña: pequenas igrexas de carácter rústico e influencia lombarda. San Clemente de Tahull
- Románico puro ou cluniacense, 2ª metade s. XI
  Catedral de Santiago, Catedral de Jaca, con pórtico lateral
- Difusión, s.XII
  Catedral de Lugo, Palacio Xelmírez en Santiago, Catedral de Zamora
  Mosteiros cistercienses: Poblet, Oia, Meiraç

San Clemente de Tahull
Primeiro Románico

Catedral de Jaca

Catedral de Jaca (Huesca, España)

Bristol
Oxford
London
Canterbury
Southampton
Brighton
Plymouth
Dieppe
Caen
Rouen
Amiens
Calais
Dunkerque
Aachen
Köln
Düsseldorf
Dortmund
Bielefeld
Hannover
Braunschweig
Magdeburg
Berlin
Görlitz
Erfurt
Leipzig
Dresden
Chemnitz
Zwickau
Plauen
Hof
Bayreuth
Coburg
Würzburg
Fulda
Frankfurt
Mainz
Trier
Luxemburg
Saarbrücken
Metz
Nancy
Reims
Speyer
Kaiserslautern
Mannheim
Heidelberg
Karlsruhe
Stuttgart
Nürnberg
Regensburg
Passau
Ingolstadt
Ulm
Augsburg
München
Rosenheim
Kempten
Konstanz
Basel
Bregenz
Innsbruck
Salzburg
Linz
Wels
Steyr
Amiens
Rouen
Caen
Chartres
Paris
Reims
Metz
Nancy
Dijon
Besançon
Mulhouse
Colmar
Freiburg
Offenburg
Baden-Baden
Straßburg
Kehl
Rastatt
Karlsruhe
Heilbronn
Aschaffenburg
Darmstadt
Mannheim
Kaiserslautern
Saarbrücken
Trier
Luxemburg
Liège
Aachen
Bonn
Köln
Düsseldorf
Dortmund
Bielefeld
Hannover
Braunschweig
Magdeburg
Berlin
Görlitz
Erfurt
Leipzig
Dresden
Chemnitz
Zwickau
Plauen
Hof
Bayreuth
Coburg
Würzburg
Fulda
Frankfurt
Mainz
Speyer
Kaiserslautern
Mannheim
Heidelberg
Karlsruhe
Stuttgart
Nürnberg
Regensburg
Passau
Ingolstadt
Ulm
Augsburg
München
Rosenheim
Kempten
Konstanz
Basel
Bregenz
Innsbruck
Salzburg
Linz
Wels
Steyr
Prag
Brüssel
Zürich
Bern
Genf
Lausanne
Neuchâtel
Fribourg
Interlaken
Luzern
Zug
Einsiedeln
Chur
Davos
Lugano
Locarno
Bellinzona
Aosta
Mailand
Turin
Genua
Parma
Lucca
Siena
Arezzo
Rom
Nizza
Arles
Avignon
Marseille
Montpellier
Nîmes
Perpignan
Narbonne
Carcassonne
Toulouse
Saint-Gaudens
Saint-Girons
Foix
Pau
Tarbes
Lourdes
Oloron-Sainte-Marie
Mauléon-Licharre
Saint-Jean-Pied-de-Port
Bayonne
Biarritz
Hendaye
Irun
San Sebastián
Bilbao
Santander
Oviedo
Santiago de Compostela
Lugo
Ponferrada
León
Astorga
Zamora
Salamanca
Burgos
Logroño
Estella
Pamplona
Puente la Reina
Jaca
Ostabat
Aubrac
Conques
Le Puy
Saint-Guilhem
Moissac
Cahors
Périgueux
Limoges
Nohlat
Saintes
Poitiers
Tours
Orléans
Chartres
Paris
Angers
Nantes
Quimper
Pontivy
St. Malo
St. Michel
St. Nazaire
St. Malo-de-Beine-Treve
Vézelay
Bourges
Chalons s Saône
Saulieu
Beaune
Dijon
Auxerre
Sens
Fontainebleau
Melun
Troyes
Reims
Metz
Nancy
Saarbrücken
Trier
Luxemburg
Liège
Aachen
Bonn
Köln
Düsseldorf
Dortmund
Bielefeld
Hannover
Braunschweig
Magdeburg
Berlin
Görlitz
Erfurt
Leipzig
Dresden
Chemnitz
Zwickau
Plauen
Hof
Bayreuth
Coburg
Würzburg
Fulda
Frankfurt
Mainz
Speyer
Kaiserslautern
Mannheim
Heidelberg
Karlsruhe
Stuttgart
Nürnberg
Regensburg
Passau
Ingolstadt
Ulm
Augsburg
München
Rosenheim
Kempten
Konstanz
Basel
Bregenz
Innsbruck
Salzburg
Linz
Wels
Steyr
Prag
Brüssel
Zürich
Bern
Genf
Lausanne
Neuchâtel
Fribourg
Interlaken
Luzern
Zug
Einsiedeln
Chur
Davos
Lugano
Locarno
Bellinzona
Aosta
Mailand
Turin
Genua
Parma
Lucca
Siena
Arezzo
Rom
Nizza
Arles
Avignon
Marseille
Montpellier
Nîmes
Perpignan
Narbonne
Carcassonne
Toulouse
Saint-Gaudens
Saint-Girons
Foix
Pau
Tarbes
Lourdes
Oloron-Sainte-Marie
Mauléon-Licharre
Saint-Jean-Pied-de-Port
Bayonne
Biarritz
Hendaye
Irun
San Sebastián
Bilbao
Santander
Oviedo
Santiago de Compostela
Lugo
Ponferrada
León
Astorga
Zamora
Salamanca
Burgos
Logroño
Estella
Pamplona
Puente la Reina
Jaca
Ostabat
Aubrac
Conques
Le Puy
Saint-Guilhem
Moissac
Cahors
Périgueux
Limoges
Nohlat
Saintes
Poitiers
Tours
Orléans
Chartres
Paris
Angers
Nantes
Quimper
Pontivy
St. Malo

San Isidoro de León. S. XI-XII

Arquitectura do Camiño: San Martín de Frómista (Palencia). S. XI-XII

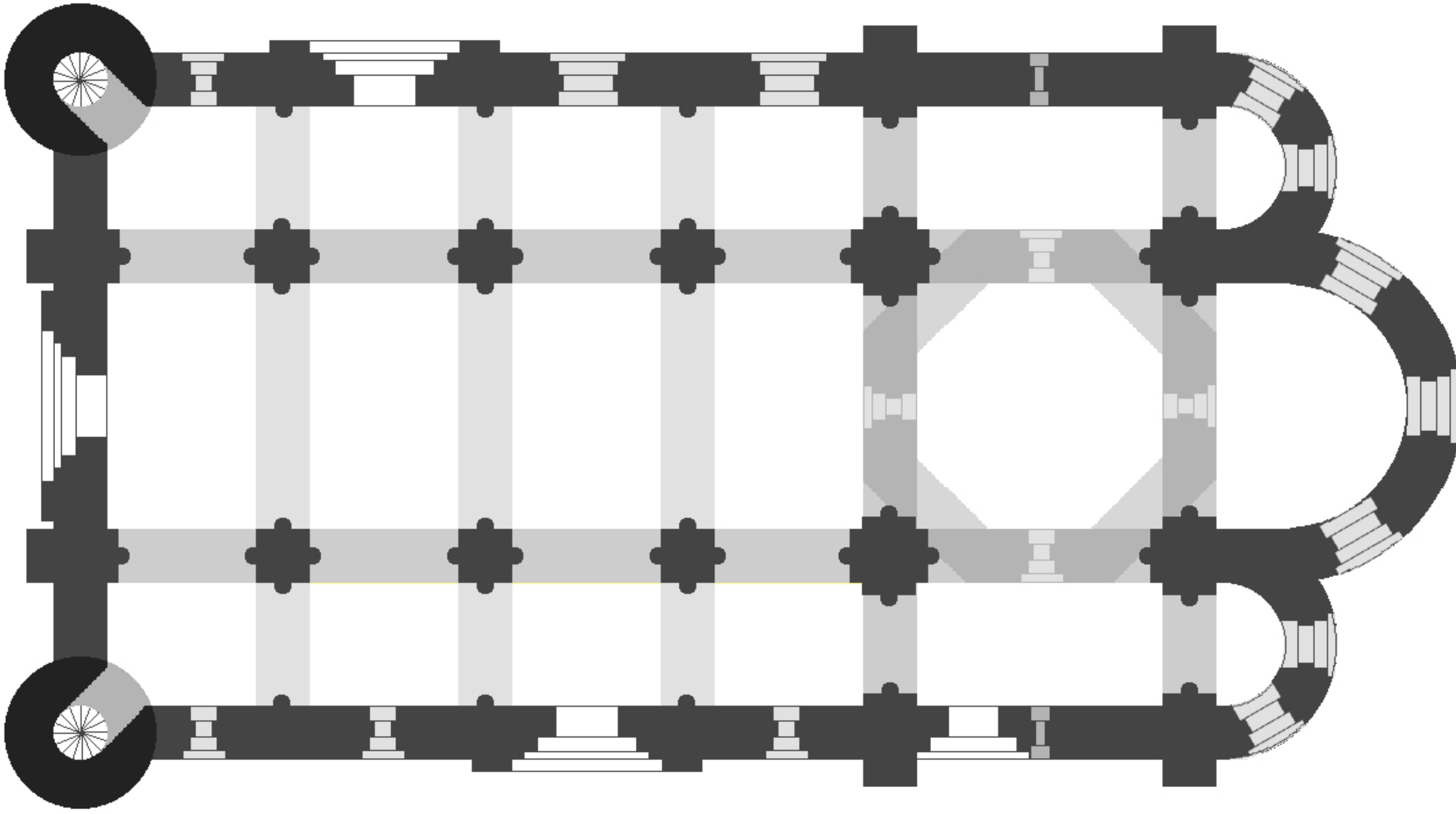

Planta de San Martín de Frómista. Planta basilical

Nave central

Ciborio. Cúpula sobre trompas

Catedral de Santiago de Compostela

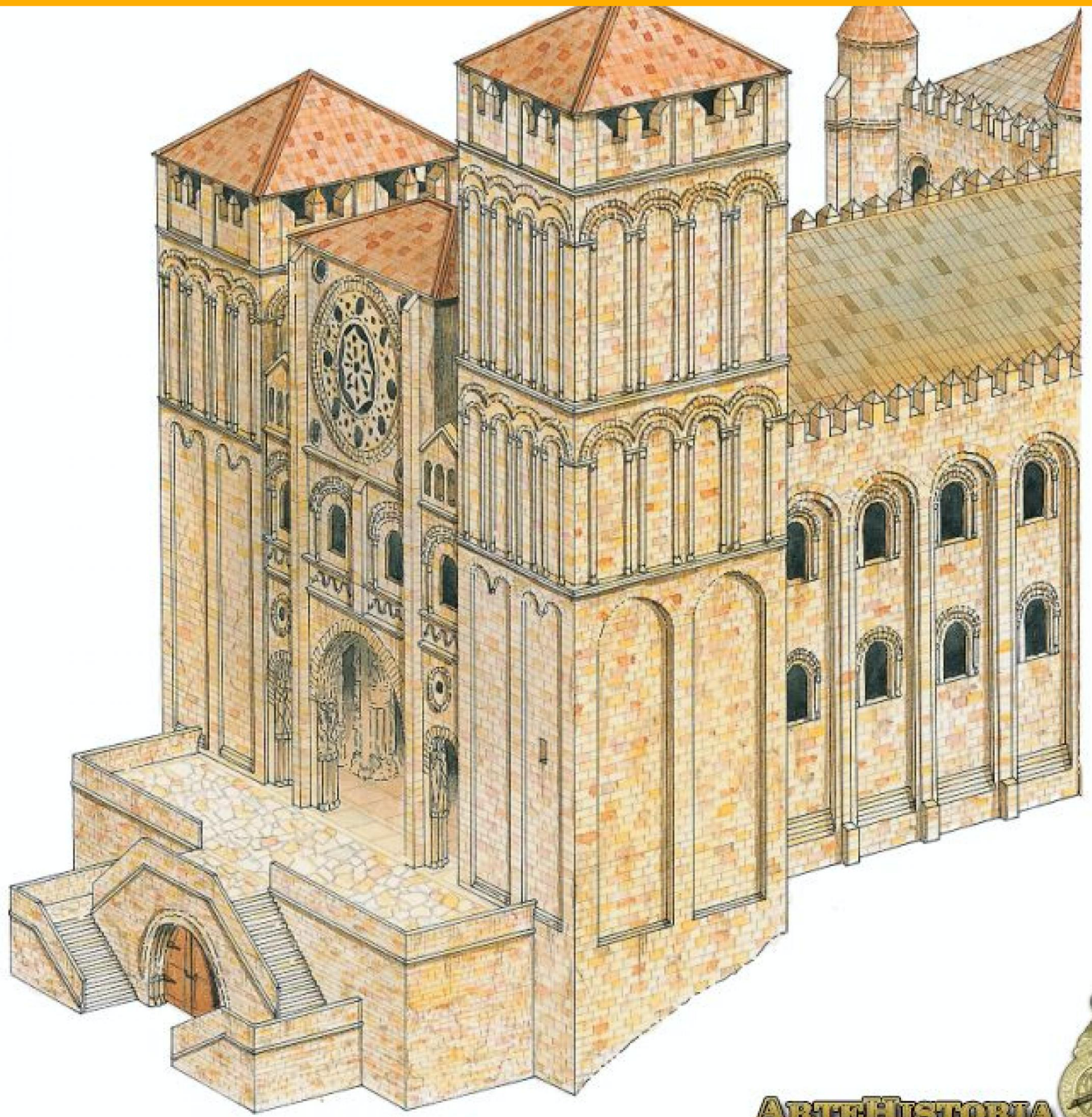

ARTEHISTORIA

Planta de la Catedral de Santiago.

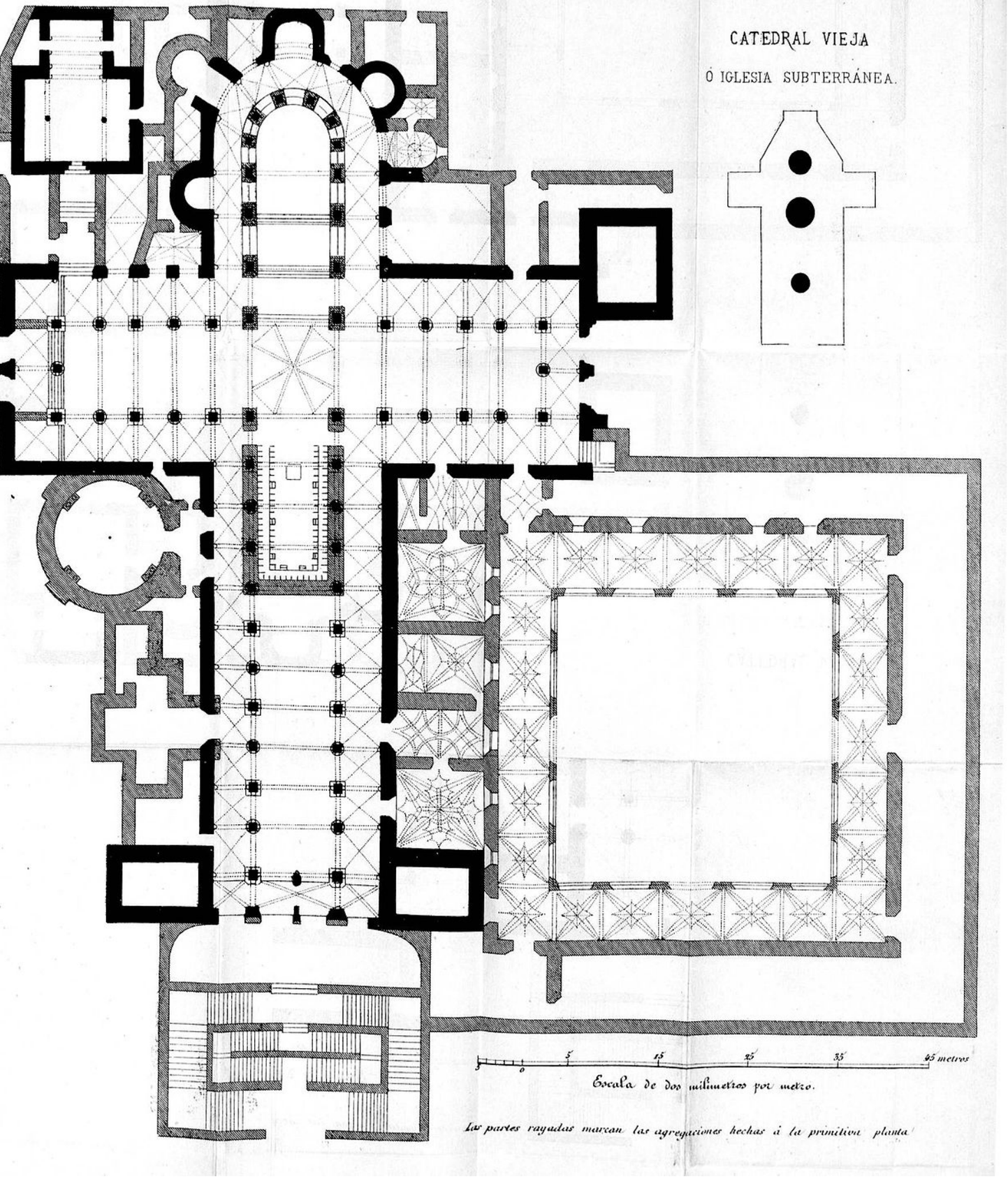

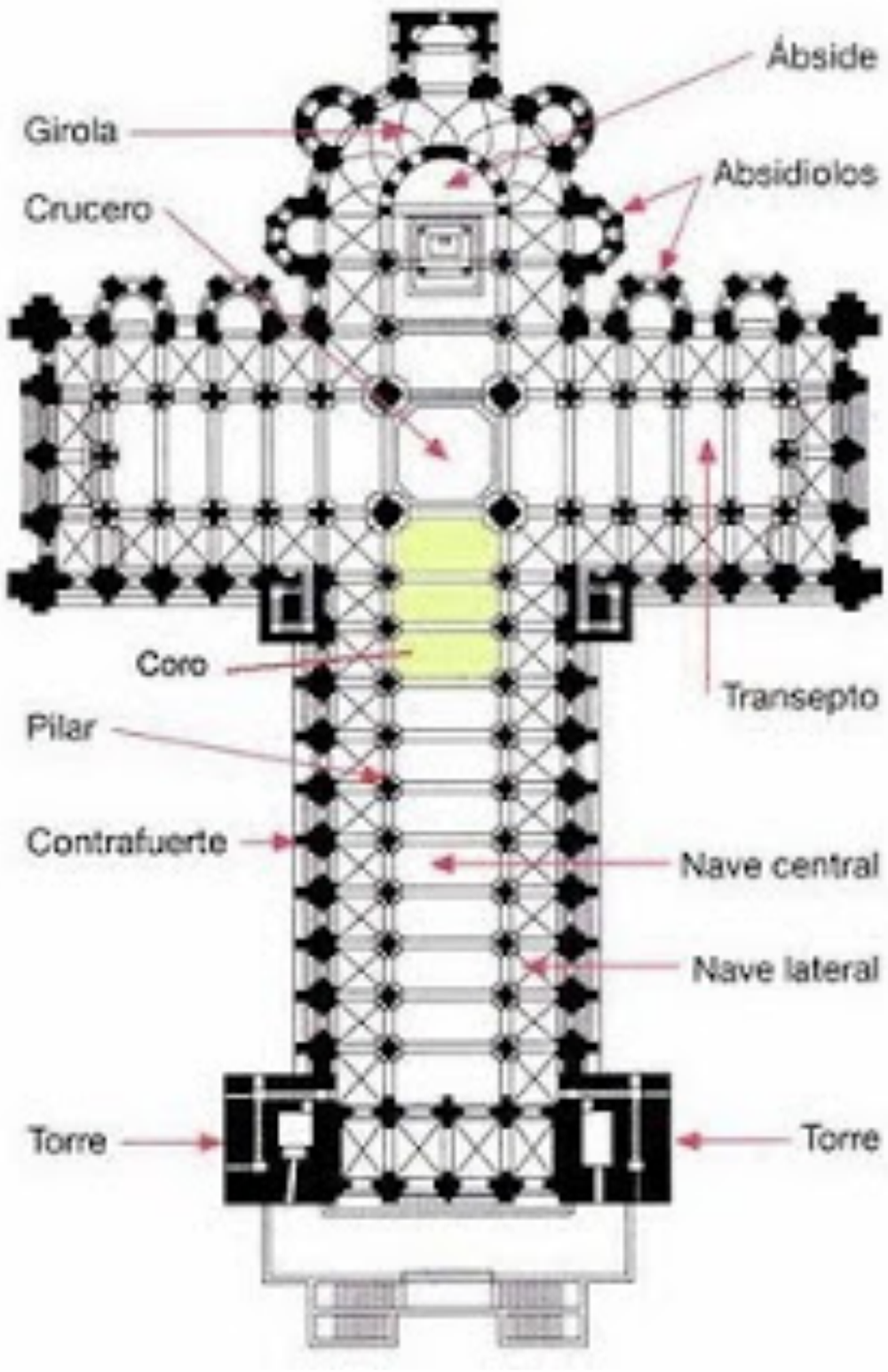

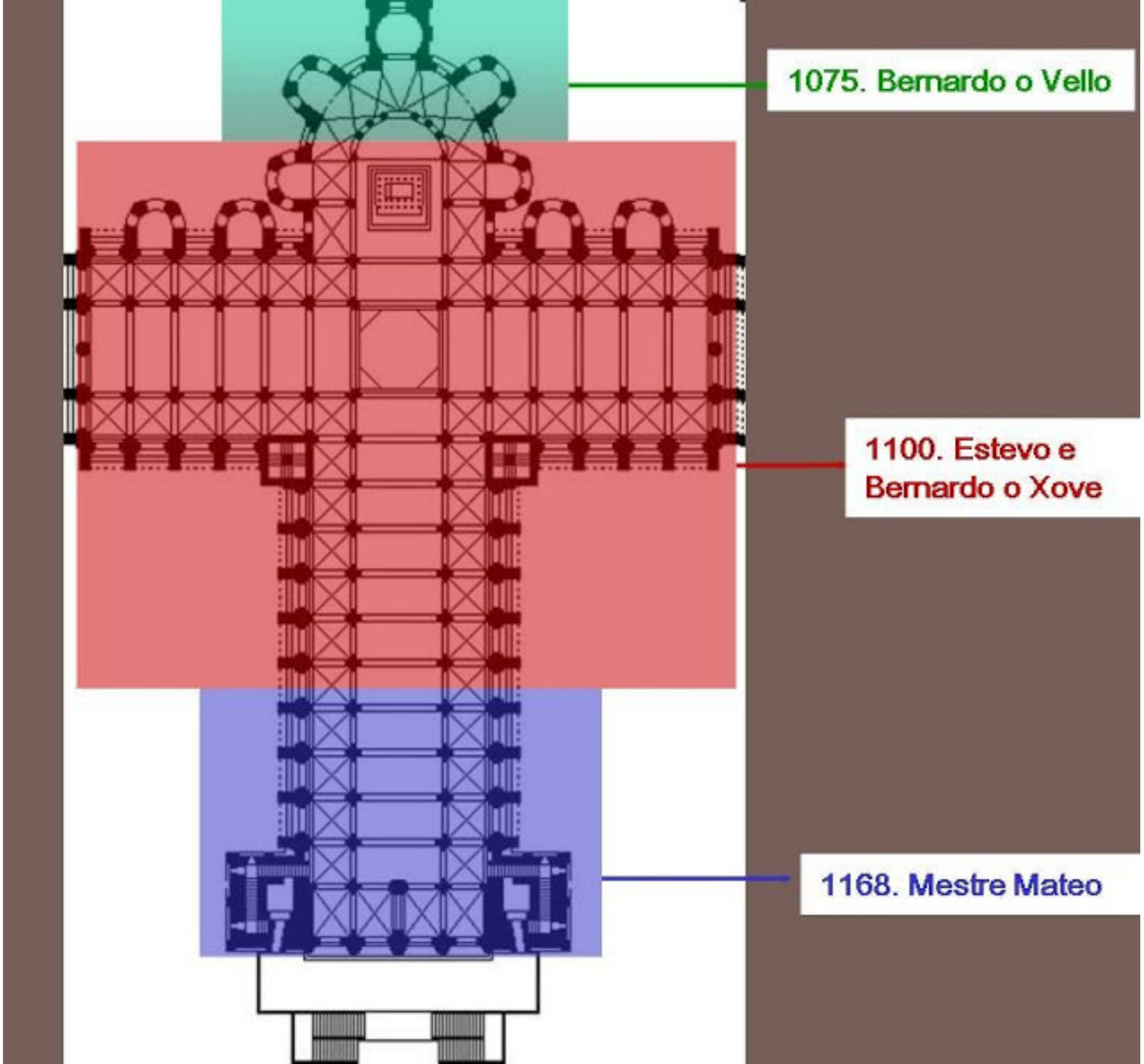
1075. Bernardo o Vello
1100. Estevo e Bernardo o Xove
1168. Mestre Mateo

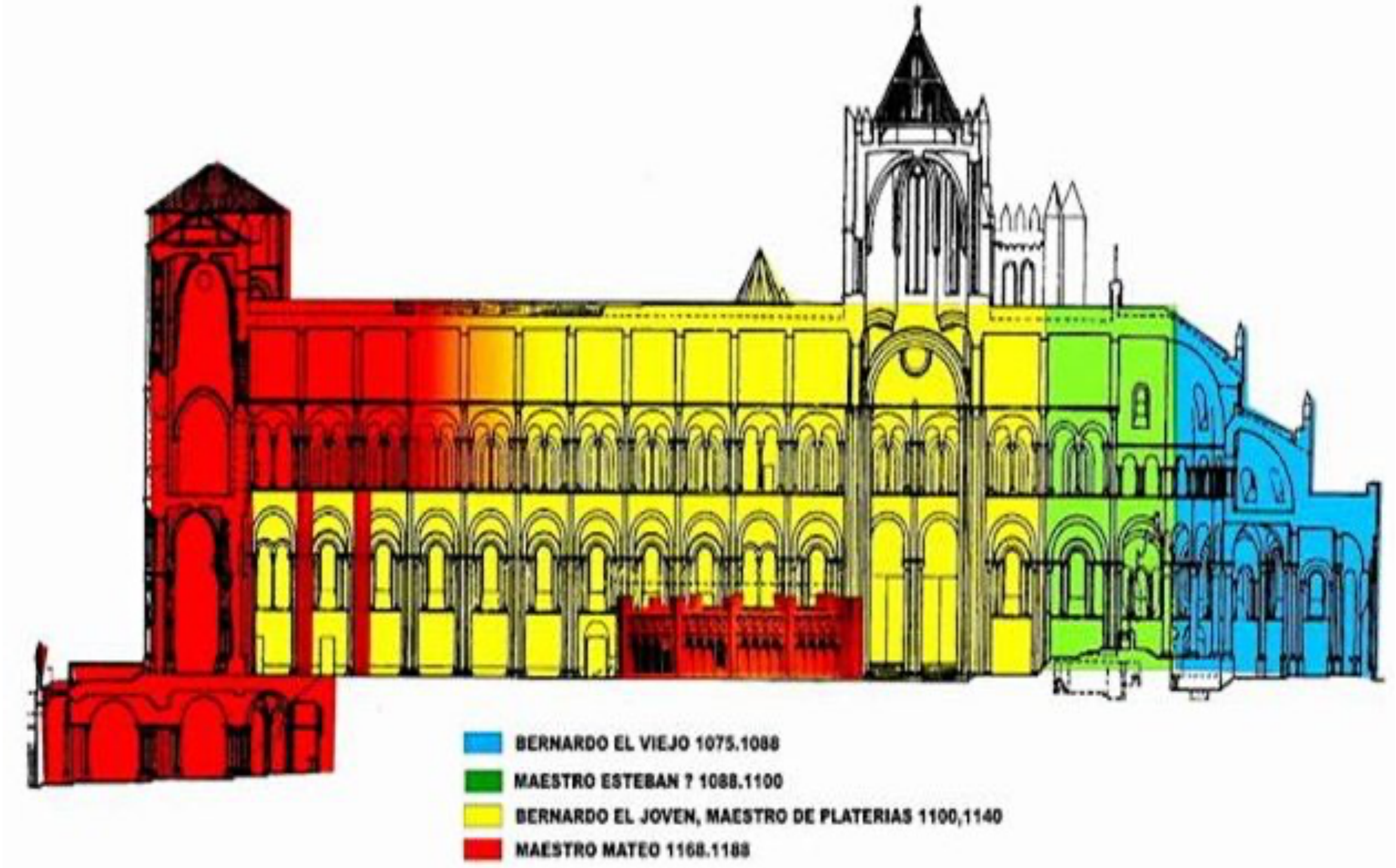
BERNARDO EL VIEJO 1075.1088
MAESTRO ESTEBAN ? 1088.1100
BERNARDO EL JOVEN, MAESTRO DE PLATERIAS 1100,1140
MAESTRO MATEO 1168.1188

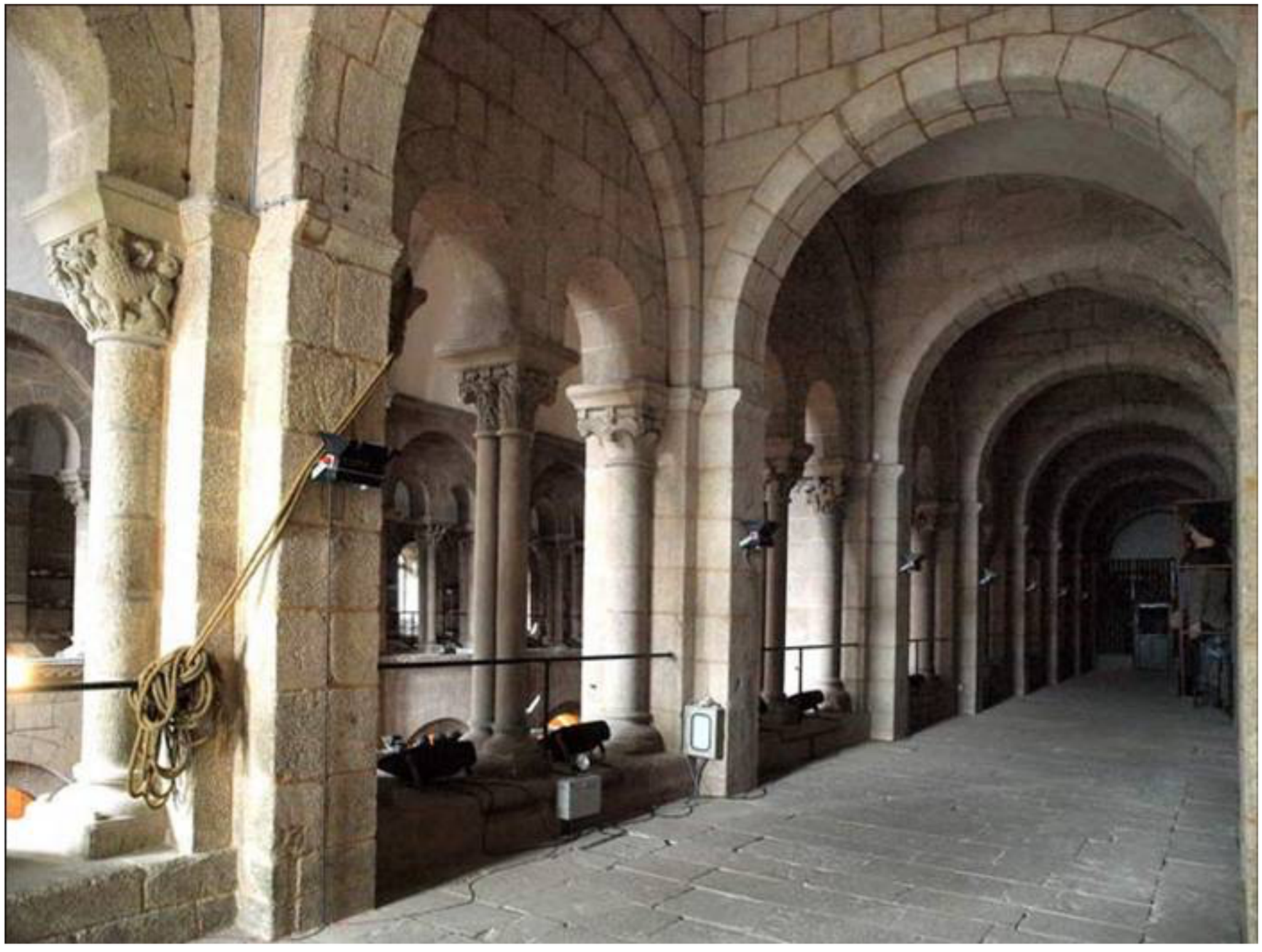

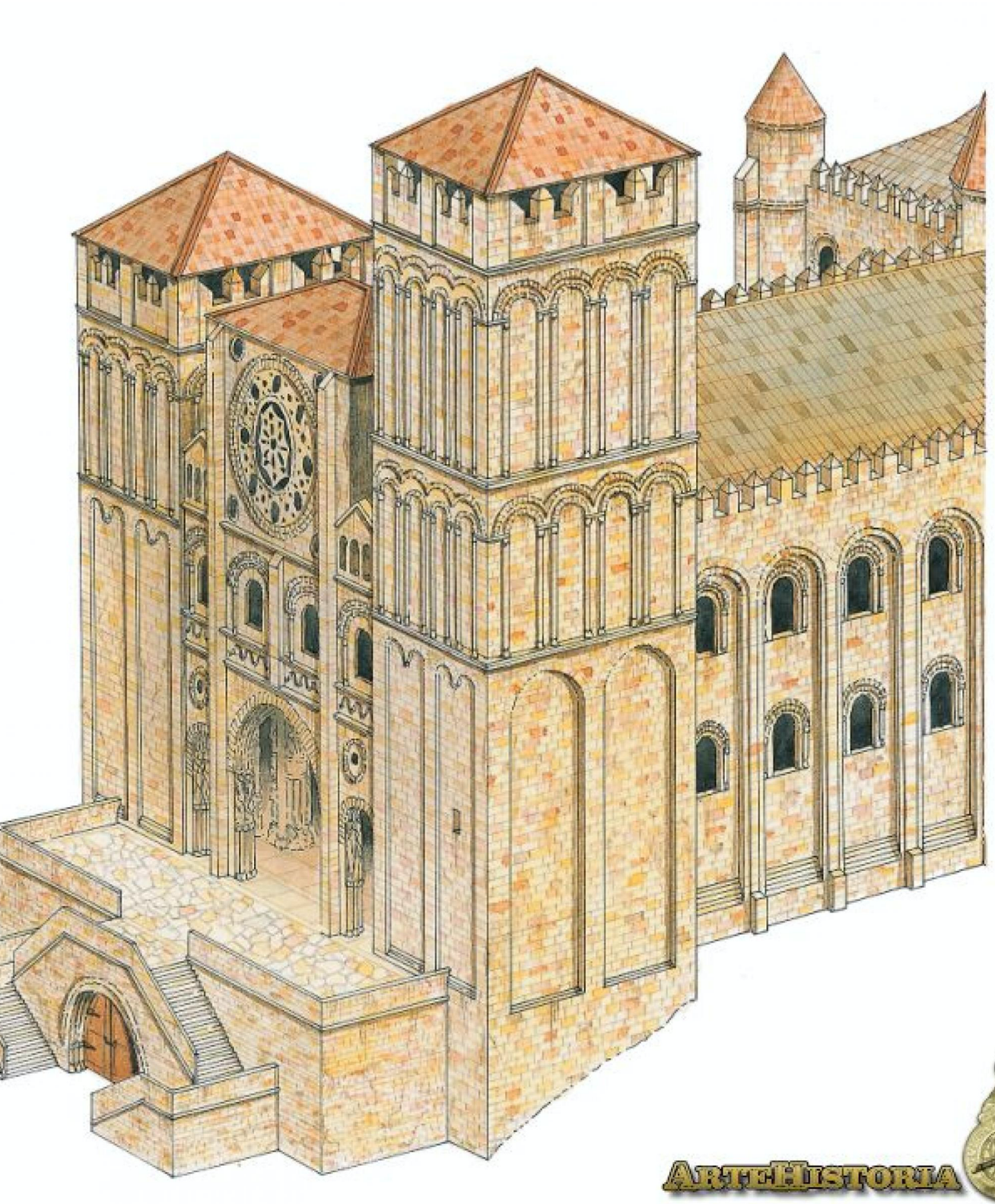
ARTEHISTORIA

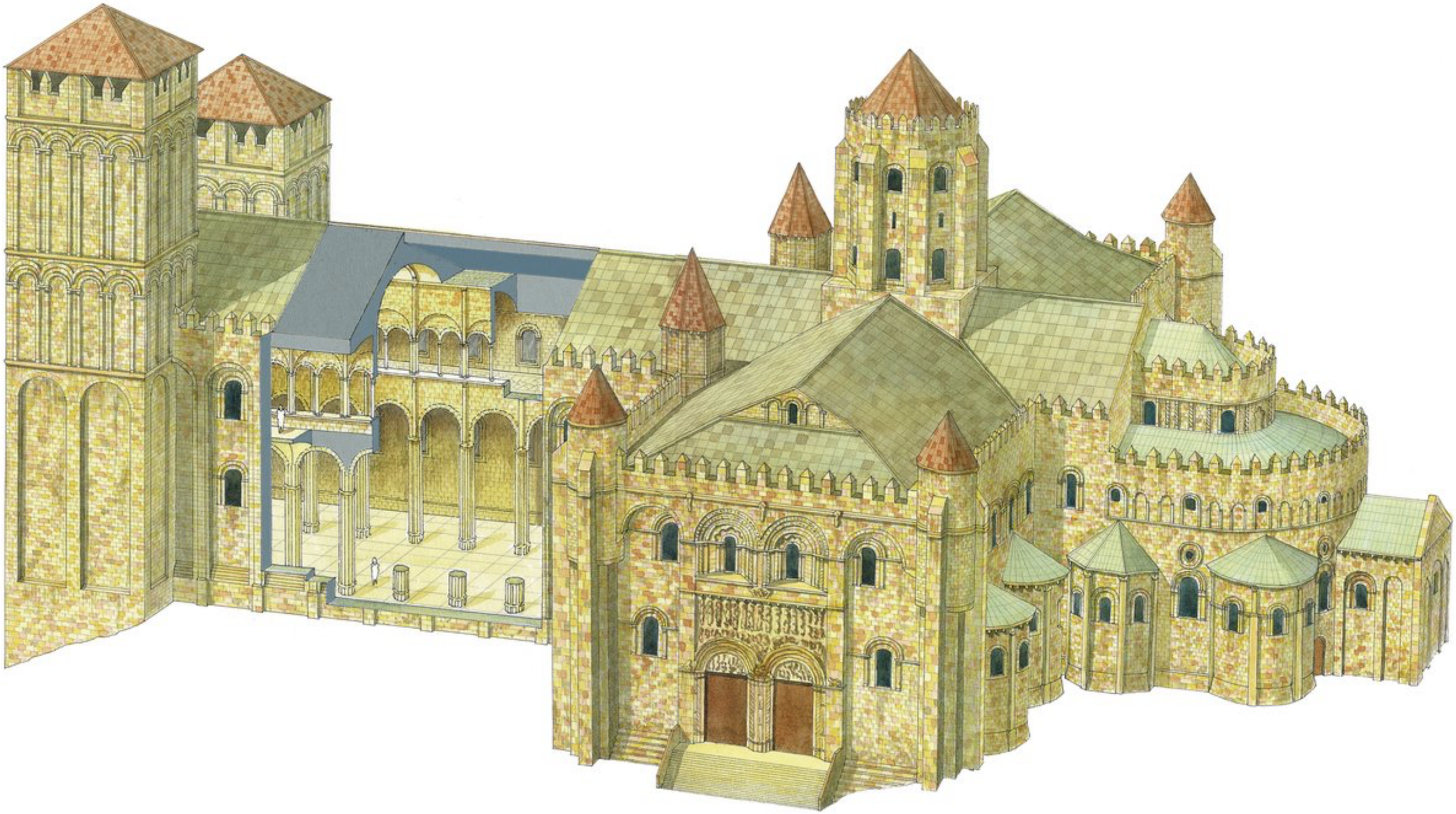

Artes figurativas no Románico

Escultura en portadas, capiteis, sartegos, beirados ou pias bautismais

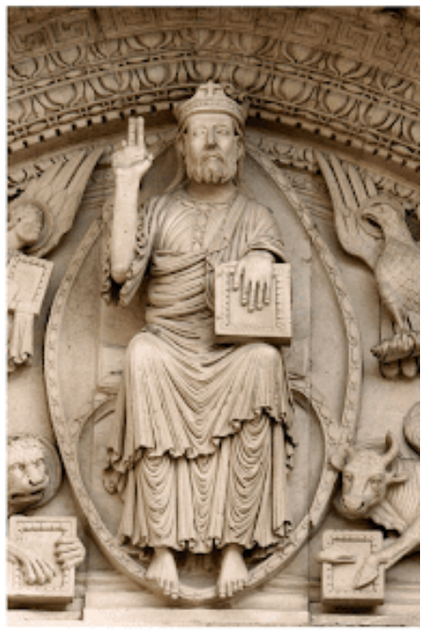

Pintura nos muros das ábsidas

Pintura tamén nas criptas ou panteóns
San Isidoro de León (Panteón Real)

Características formais

Despreocupación polos fondos
Frontalidade

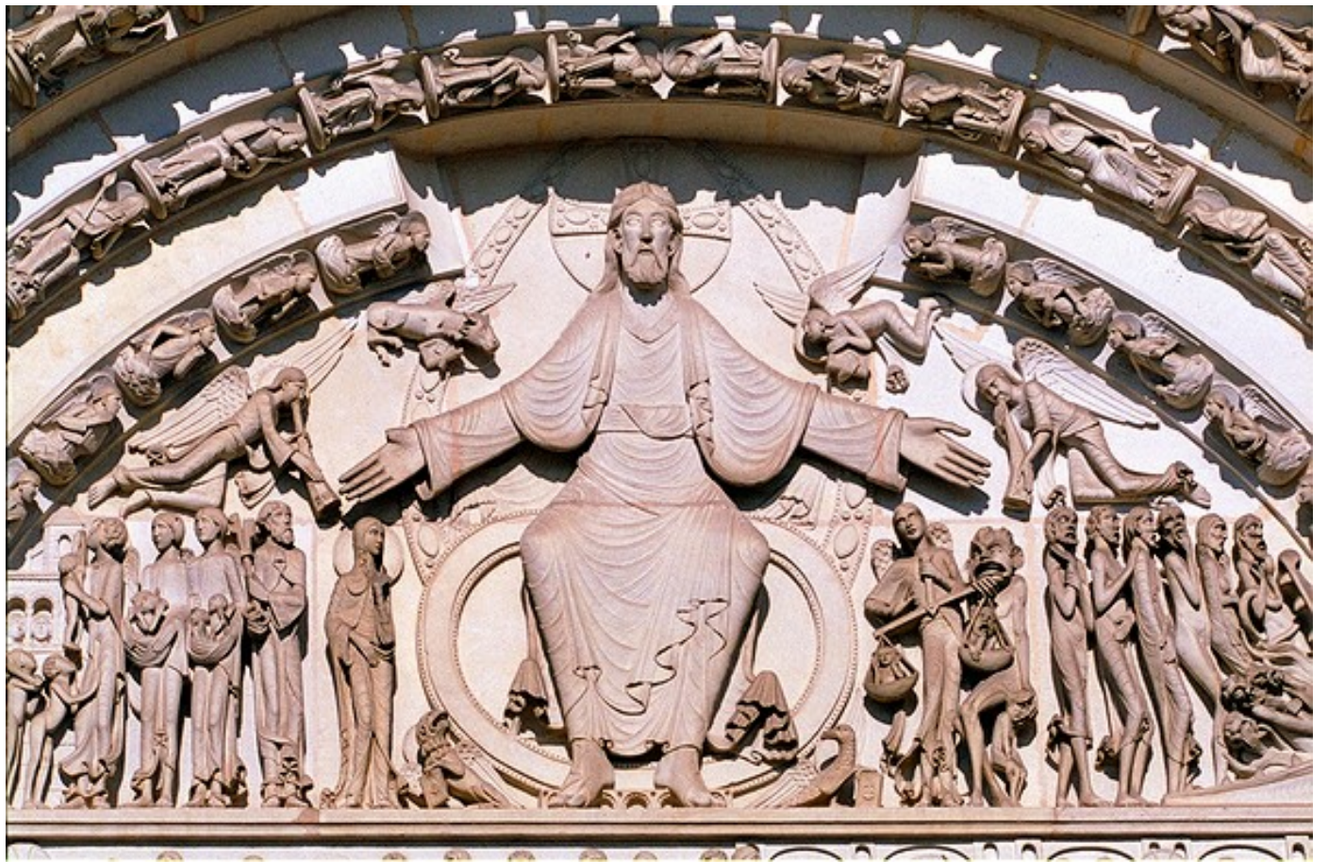

Lei do marco. Adaptación ao marco arquitectónico das figuras

Saint Lazare de Autun

Antinaturalismo
Lei do Marco
Hieratismo
Xerarquía
Horror vacui
Simbolismo prevalece sobre a expresividade

Programas iconográficos con lugares predeterminados

Sainte-Foy de Conques (Francia). Tímpano. Xuízo final

Sainte-Foy de Conques. Tímpano. Salvados e condenados.

Capiteis con representacións do pecado ou bestas fantásticas

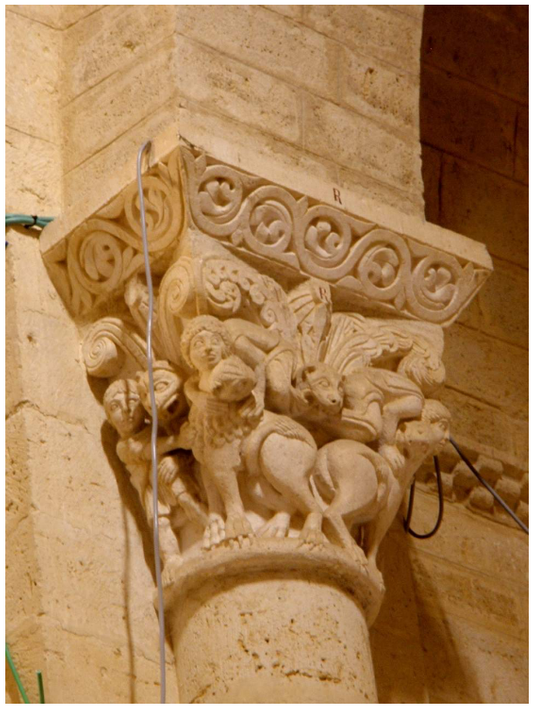

Mosteiros desenvolven temas máis intelectuais
Claustro de Santo Domingo de Silos

Pantóncrator, Evanxelistas e Apóstolos
Catedral de Arlès

Escultura exenta
Virxe co Neno

Escultura exenta
Crucifixión

Un exemplo de portada románica: Sta. Fe de Conques

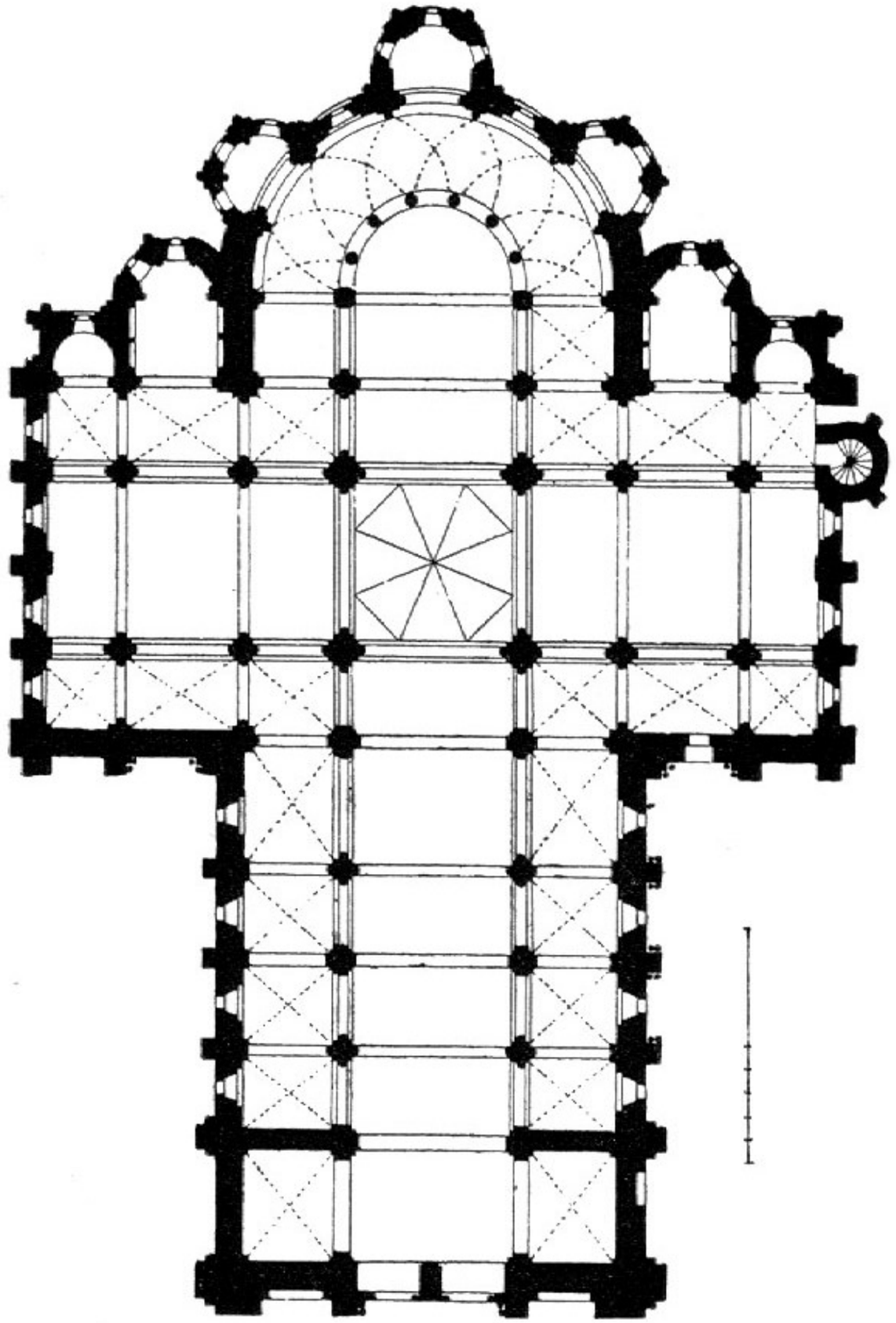

CONQUES

SANCTORVM CETVS ST
CARITAS
DELI GAVDIAV CTI

SOL
LANCEA
CLAVI
LVNA
CRVCIS ERITIN
CELODVM
ISTO IVDICE LETVS
HOMNES PERVERSI SICSV
VMILITAS
DISCEDE EAVE
A PAX REQVIES PERPET
WSQ DIES + PENIS INHVSTI CRVCIATVR INIGNIBV

SIC DATVR ELEC
ADDELI GAVDIAV CTIS FLORIA PAX REQVIES PERPE
OPE CLATORES TRANSMVTETIS NISI MORES + VDICIVM DVRVM VO

CLAVI LVNA
ERITIN CELODVM
HOMNES PERVERSI SIC SVNT IN TARTARA MERS

Portada de Praterías

Tímpano dereito

Tímpano esquerdo

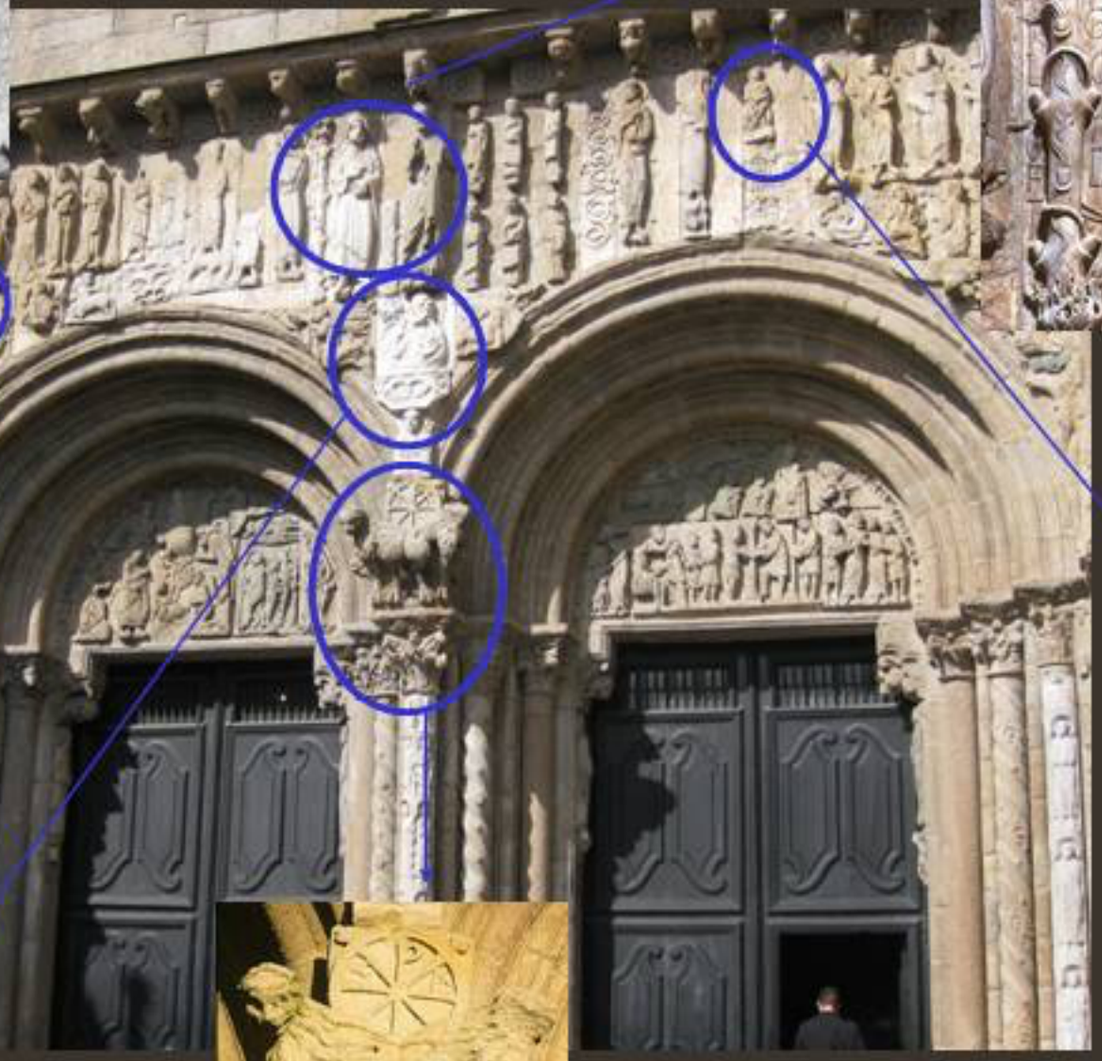

Mestre de Eva ou mestre de Praterías

Mestre do Cordeiro

Mestre da Traizón

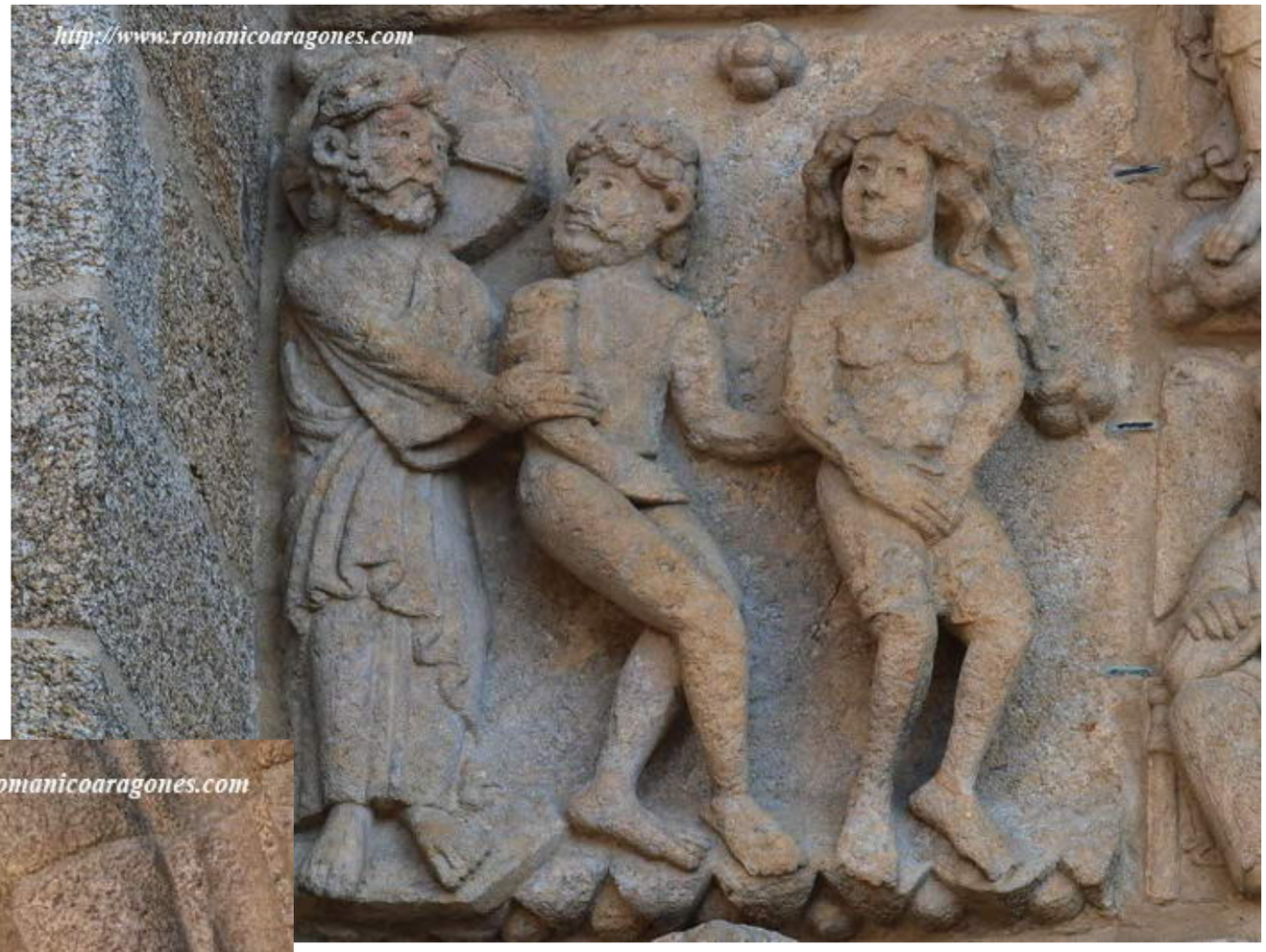

Mestre de Conques
ou das Tentacións

Mestre da Transfiguración

Pórtico da Gloria

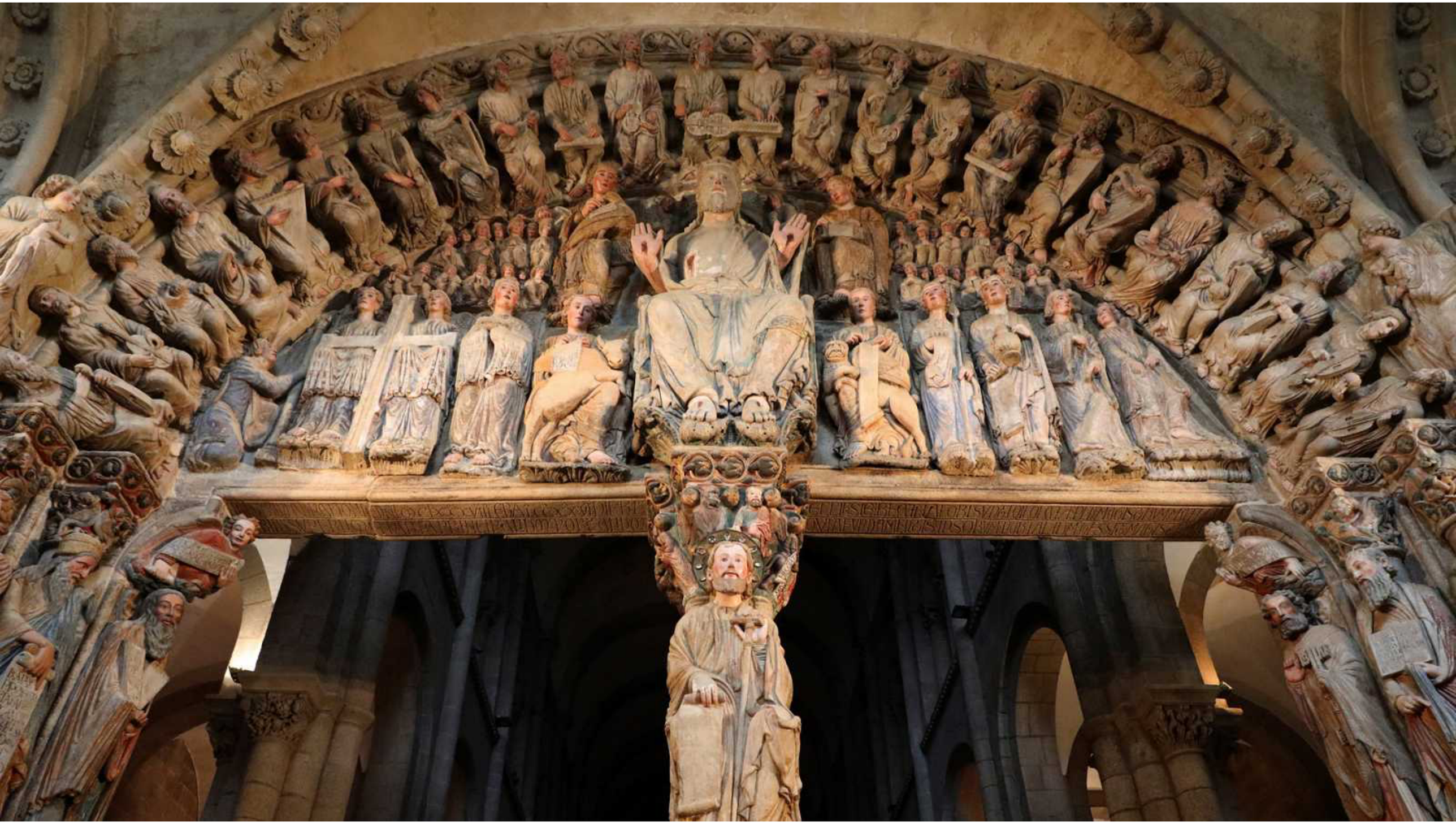

Convén á rexia maxestade atender mellor a aqueles que lle son coñecidos por mostrar obediencia fielmente, e especialmente a aqueles que son notorios por dedicar os seus servizos ós santuarios e lugares de Deus. Por estas cousas eu, Fernando, rei das Españas, por amor de Deus, por quen reinan os reis, e pola reverencia de Santiago, piísimo patrón noso, como pensión, douche e concédoche a ti, mestre Mateo, que posúes a primacía e o maxisterio da obra do citado apóstolo, cada ano a percepción de dous marcos á semana, sobre a miña metade de moeda de Santiago, e que o que falte unha semana sexa suplido na outra, de maneira que esta percepción che represente 100 morabotinos anuais. Esta pensión, este don, douche durante toda a túa vida, para que sempre a teñas, e para a obra de Santiago, e sexa mellor para a túa persoa; e aqueles que viran, velen e se dediquen con afección á citada obra.

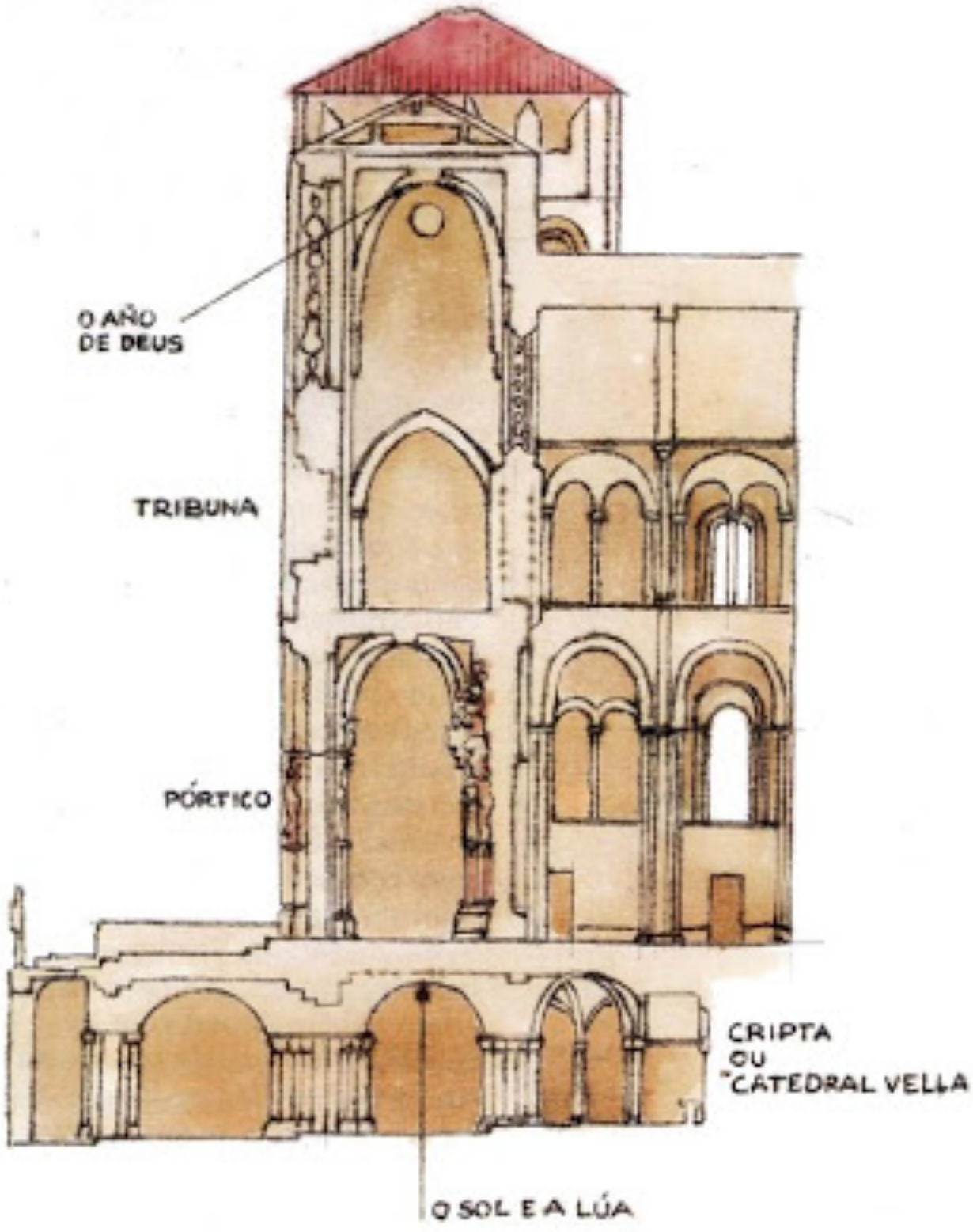
O AÑO
DE DEUS
TRIBUNA
PÓRTICO
CRIPTA
OU
"CATEDRAL VELLA
O SOL E A LÚA

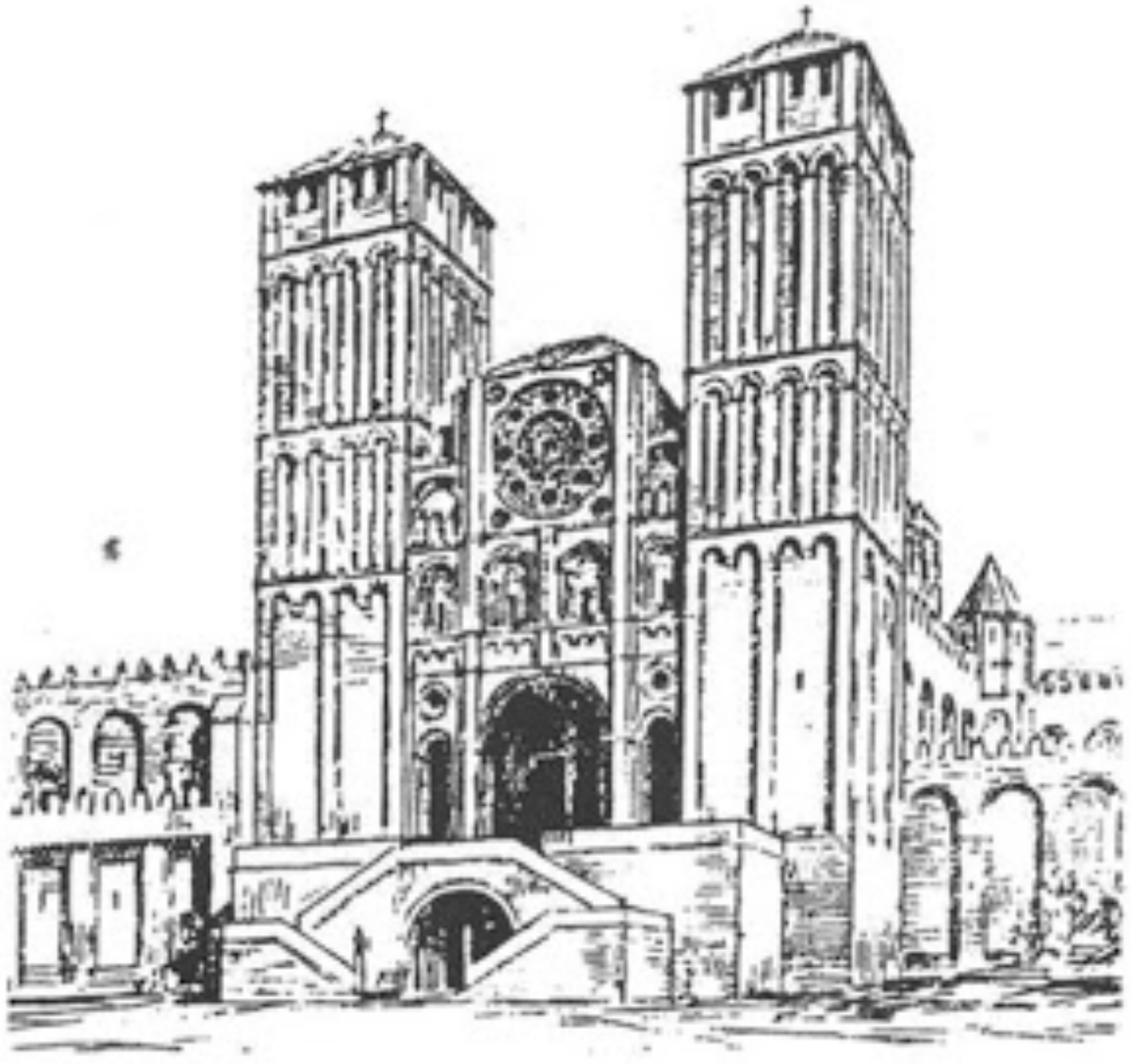

Cripta
Ou Catedral Vella

LA TRIBUNA SUPERIOR, sobre el Pórtico, está iluminada por óculos. Simboliza la Jerusalén Celeste en la que *"no hará falta ni sol ni luna porque el cordero será la luz"* (en la clave de la bóveda aparece el cordero esculpido).

Adaptado de Frans Schotborgh y Wolfgang Schlör (El Pórtico de la Gloria de Santiago de Compostela), sobre un dibujo de Isidoro González-Adalid

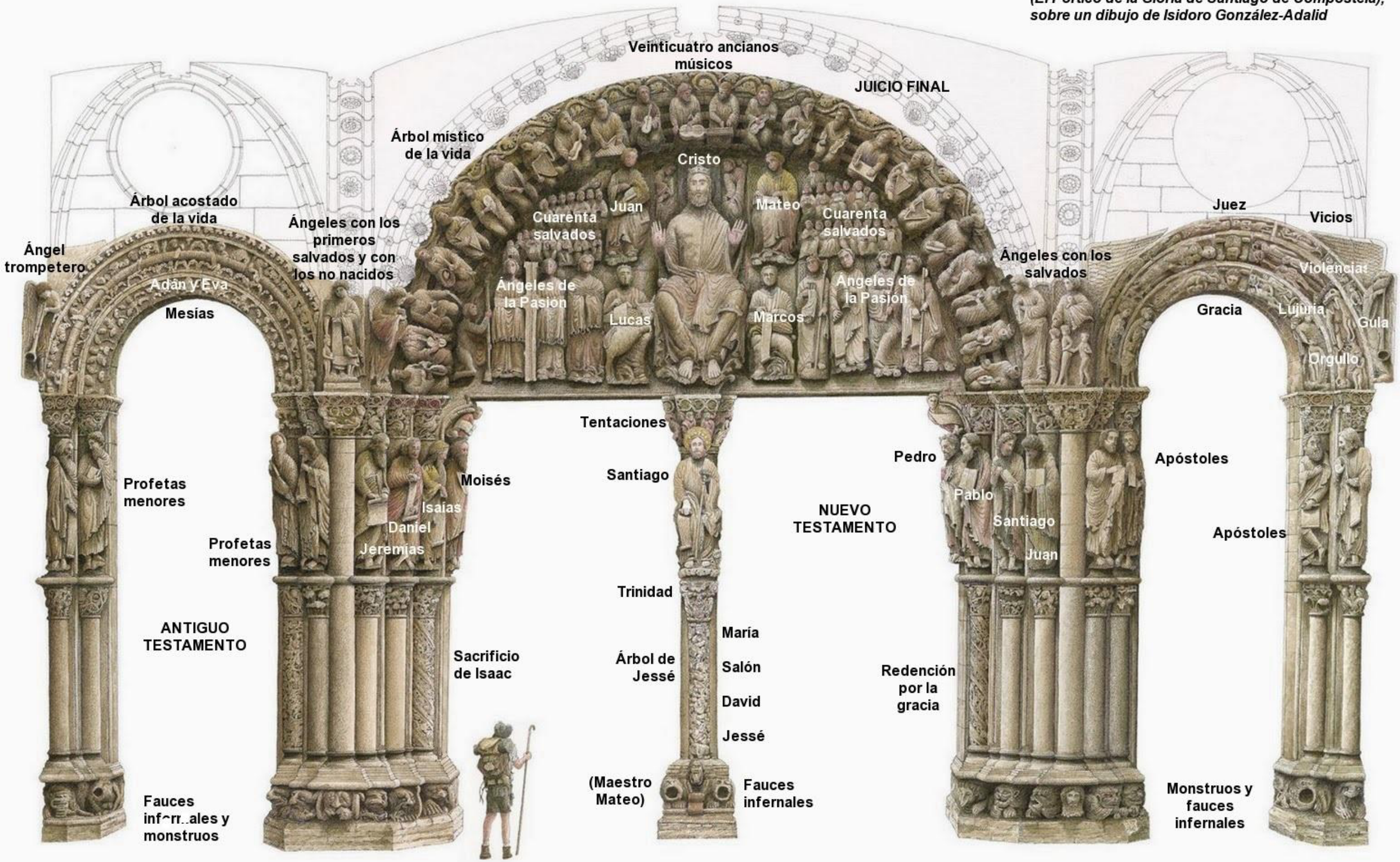

Dios Creador entre Adán y Eva.

Pórtico do Paraíso. Catedral de Ourense

San Martiño de Noia

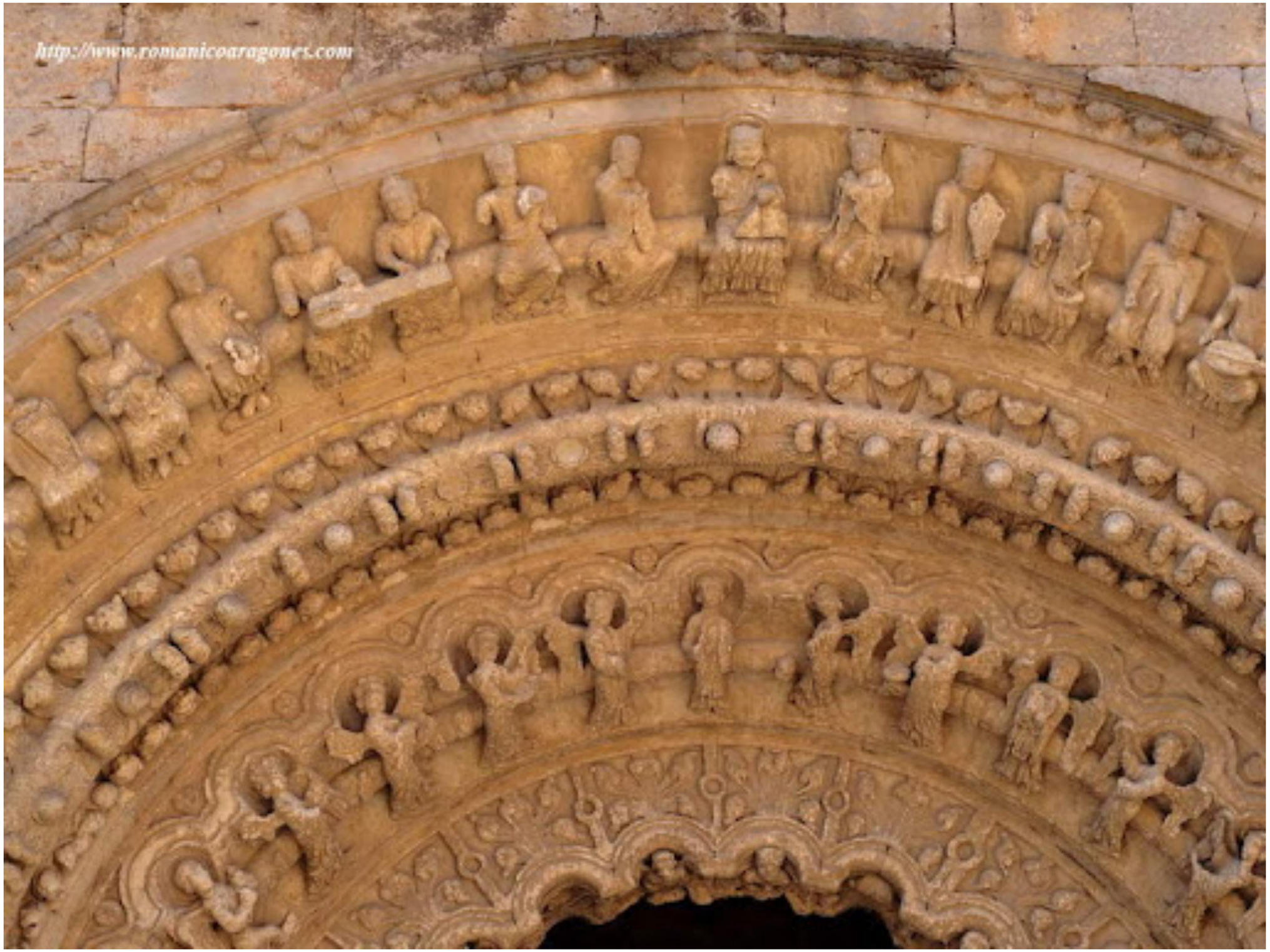

Colexiata de Toro. Zamora

O CÍSTER: TRANSICIÓN DO ROMÁNICO AO GÓTICO

Primeiras filiais de Citeaux e máxima extensión do Císter no século XIII

Abadía de Pontigny, unha das primeiras fundacións da Orde

Características da arquitectura cisterciense

Igrexas esencialmente románicas, pero con novidades
como o arco apuntado ou as bóvedas de cruzaría sinxelas.

Sobriedade ornamental, case minimalista.

Mosteiro de Armenteira

A Orde do Císter en Galicia: Mosteiro de Oseira

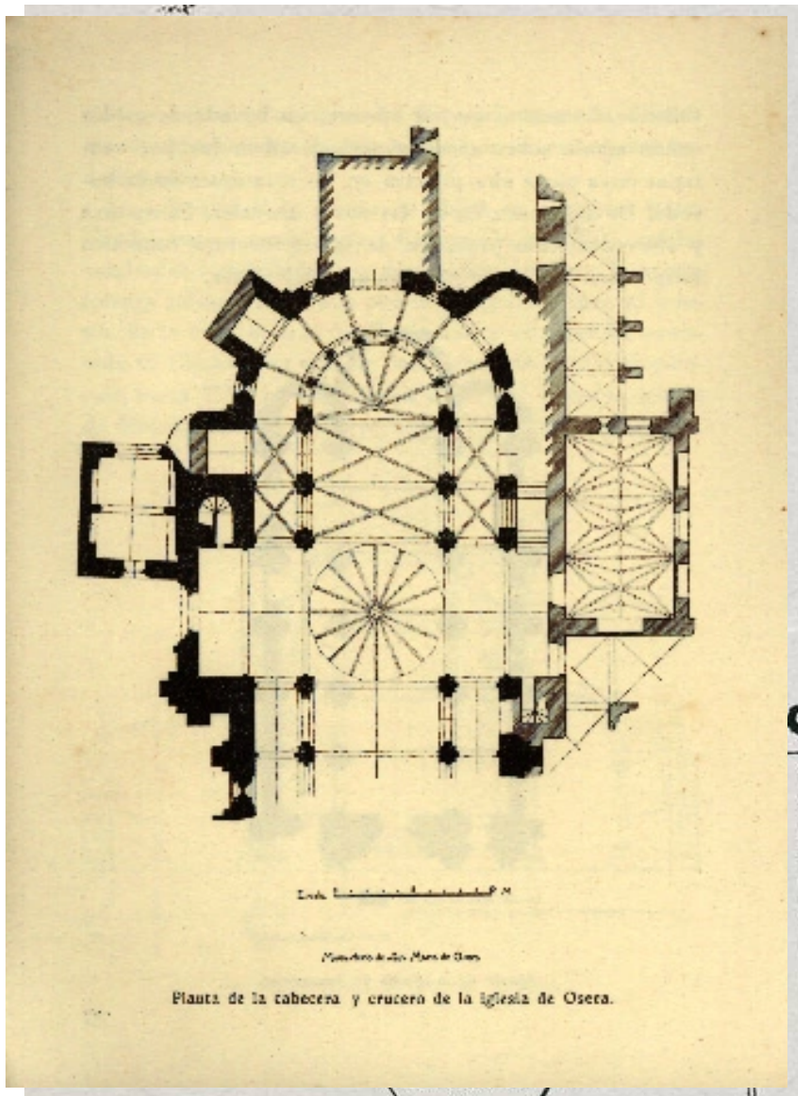

Planta de la cabecera y crucero de la iglesia de Osera.

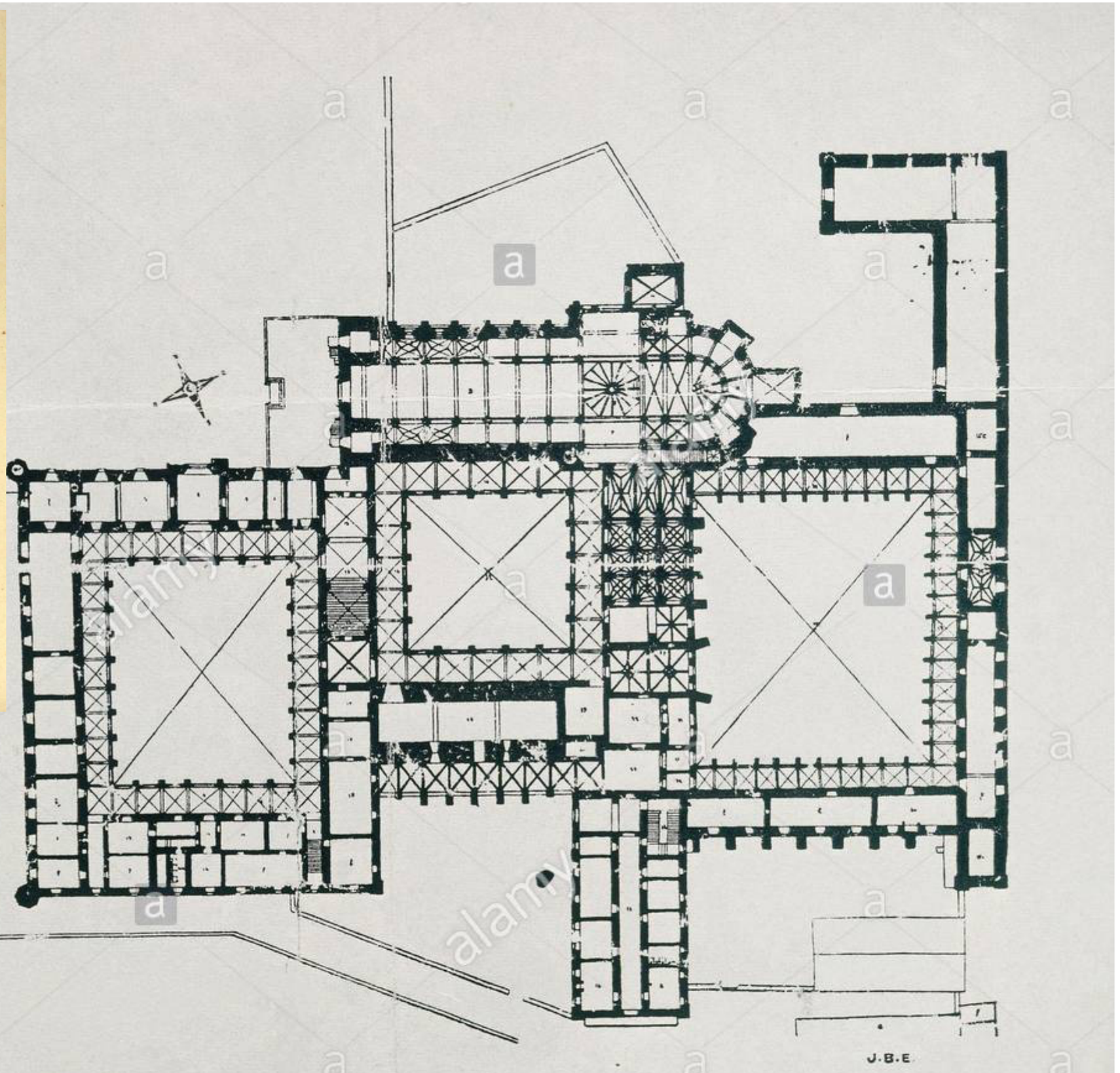

alamy stock photo
P4MWM6
www.alamy.com

Bóveda de canón apuntado
Con arcos de faixa

Fiestras no
arranque da bóveda

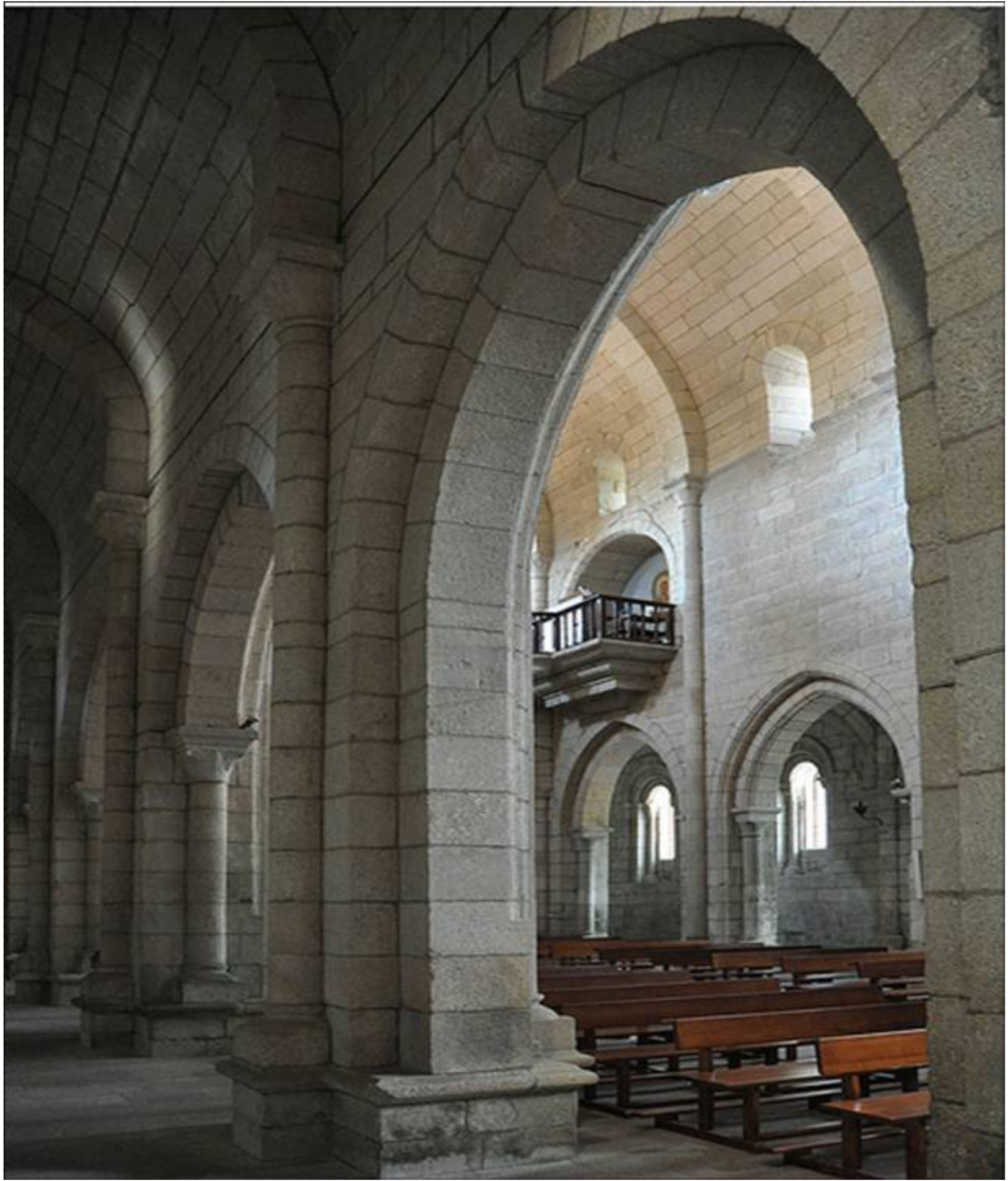

Bóveda de cruzaría na ábsida

Ciboria con cúpula
Sobre pechinas

Capiteis onde se ve a sobriedade ornamental

Bóveda de cruzaría reticulada, xa de estilo posterior

Fachada reformada no s.XVI en estilo renacentista

